

Namık Kemal

VATAN YAHUT SİLİSTRE

ELİPS

VATAN YAHUT SİLİSTRE
NÂMIK KEMAL

Hazırlayan: Kemal Bek

NAMIK KEMAL

Nâmık Kemal (asıl adıyla Mehmed Kemal), 21 Aralık 1840'ta, dedesi Abdüllâtif Paşa'nın mutasarrıf olarak bulunduğu Tekirdağ'da doğdu. Aralarında sadrâzamlar, önemli konumlarda bulunmuş askerler, devlet adamları ve şairler de bulunan bir soydan gelmektedir. Babası, Pâdişâh I. Abdülhamid'in münec-cimbaşısı" Mustafa Âsim Bey, annesi kültürlü bir kadın olan Fatma Zehra Hanım'dır.

Aile, dede Abdüllâtif Paşa'nın Afyon sancağı mutasarrıflığına (kaymakamlık) atanması

üzerine, 1846'da Afyon'a geldi. Kemal, o sırada müftülük görevinde bulunan ve bir zamanlar Rusya ve Mısır'da bulunmuş; Arapça, Farsça, Rusça, Yunanca ve Latince bilen; görmüş geçirmiş bir kimse olan Buhâralı Hacı Abdülvâhid Efendi'den dersler aldı, ondan etkilendi. (Aslında Nâmık Kemal'in düzenli bir öğrenim görmemiş, bir çok Tanzimat sanatçısı gibi o da, yaşama atıldıktan sonra, yaşam deneyimleriyle kendisini yetiştirmiştir.)

Dedesi Abdüllâtif Paşa, 1848'de Kütahya'ya atandı, bu kente gitmeden önce de kimi

işleri dolayısıyla İstanbul'a çağrılan dede, ailesini Afyon'da bırakmıştı. Kemal, bu sırada annesini yitirdi. Dedesinin de çok geçmeden azledilmesi üzerine aile İstanbul'a taşındı.

Kemal, Beyazıt Rüşdiyesi'nde öğrenime başladı; daha sonra Valide Mektebi'ne verildi.

Dedesi 1853'te Kars'a atandı; Kemal bu kentte kaldığı bir buçuk yıl boyunca, Vâizzâde Seyyid Efendi'den özel dersler aldı, sporla ilgilendi, hocasının yüreklendirmesiyle ilk şiir denemelerini kaleme aldı.

Paşa'nın 1854te yeniden azledilmesi üzerine İstanbul'a taşındılar; 1855'te Sofya'ya atanması üzerine de bu kente gittiler.

Burada özel öğretmenlerden Arapça, Farsça ve yazı dersleri gördü. Şair Eşref Paşa'nın yüreklendirmesiyle eski biçemde bir divan oluşturacak kadar çok da şiir yazdı. Bu arada Niş kadısının kızı Nesîme Hanım'la evlendi; bu evlilikten Feride, Ulviye ve kendisi gibi şair ve yazar olan Ali Ekrem (Bolayır) adlı
çocukları oldu.

Nâmık Kemal, 1857'de İstanbul'a döndü; kendisinin kültürel yaşamında çok önemli bir yeri olan Hâriciye Nezâreti Tercüme Odası'na* memur olarak girdi. Fransızca öğrendi ve dönemin ünlü şairlerinden Leskoçah Gâlib'le, onun aracılığıyla da bir divan şairleri topluluğu Encümen-i Şuarâ şairleriyle tanıştı.

Nâmık Kemal'in kültürel gelişmesini, divan kültür adamı olmaktan çıkarak batılı
düşünceye yönelmesini sağlayan, siyasî düşüncelerinin şiirine girmesinde etkili olan ve yazmımızda, yazı dilimizde batılı bir çok yeniliği başlatan Şinâsi Efendi'yle tanışması da 1862'dedir; Kemal, Tasvtr-i Efkâr' gazetesinin yazarları arasına katıldı. Bu gazetede yayımladığı siyasal ve toplumsal eleştirileri konu alan makaleleriyle, Osmanlı kültürü ve yazını konulu makaleleri, sonradan sürgünlere gönderilmesine yol açacak olan muhalif kişiliğinin ilk ürünleridir.

Nâmık Kemal, 1865'te Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ne" katıldı. Cemiyet üyelerinin Meşrûtiyet istekleri, meşrutî yönetim kurulursa ülkenin geri kalmışlıktan kurtulacağı
yolundaki beklentileri gerçekleşmedi. Nâmık Kemal'in Muhbifde yayımlanan "Şark Meselesi" başlıklı makalesi üzerine basın üzerinde şiddetli bir sansür uygulaması
yürürlüğe kondu; Cemiyet'in varlığını öğrenen hükümet, Muhbir başyazarı Ali Suâvi'yi Kastamonu'ya, Nâmık Kemal'i Erzurum vali yardımcılığına, Ziya Paşa'yı Kıbrıs mutasarrıflığına sürgün olarak gönderdi.

Sürgünler görev yerlerine gitmeyerek, Paris'te bulunan Mustafa Fâzıl Paşa'nm çağrısı
ve Fransız elçiliğinin de yardımıyla, 1867'de Paris'e kaçtılar ve Muhbir'i burada çıkarmaya başladılar. Sürgünler bu kentte ancak bir ay kalabildi; III. Napolyon'un düzenlediği Uluslararası Barış Fuan'nı Padişah Abdülaziz'in ziyareti nedeniyle, Fransız hükümeti Nâmık Kemal ve arkadaşlarından ülkeyi terk etmelerini isteyince,

İngiltere'ye geçtiler. Nâmık Kemal, Ziya Paşa ile birlikte, M. Fâzıl Paşa'nın parasal desteğiyle, 1868'de Londra'da Hürriyet gazetesini çıkararak, siyasal düşüncelerini yaymayı sürdürdü.

M. Fâzıl Paşa'nın yardımının kesilmesi ve 1870 Prusya-Fransa savaşının başlaması üzerine, Nâmık Kemal Cenevre'ye, sonra da Viyana'ya gitti. Bu arada Zaptiye Nâzın'nın* "yurda dön" çağrısı üzerine, nazırın yazı yazmama koşulunu kabul ederek, 1871'de istanbul'a döndü. 1872'de Ebüzziyâ Tevfik'le birlikte İbret gazetesini yayın hakkı sahibi olan bir Ermeni'den kiralayarak çıkardı ve bu gazete ile kendisinin çıkardığı ilk gülmece gazetemiz olan Diyojeride yeniden yazmaya başladı. İbrette yayımlanan bir makalesi nedeniyle gazete dört ay kapatıldı ve Nâmık Kemal Gelibolu'ya mutasarrıf olarak sürüldü.

Ünlü oyunu Vaiarıı sürgünün bitimine doğru yazmaya başladı ve sürgünden döndükten sonra tamamladı. Yeniden çıkarmaya başladığı İbret gazetesinin başına geçti. Vatan, 1

Nisan 1873'te Güllü Agop'un tiyatrosunda oynandı. Seyircilerin büyük bir coşkuya kapılarak "Çok yaşa Kemal!", "Yaşasın milletin Kemâli!" Diye gösteri yapmaları, bununla da yetinmeyerek gazeteye kadar gidip Nâmık Kemal'le görüşmek istemeleri, onu bulamayınca bir teşekkür mektubu yazmaları, İbretin de bu olan biteni yayımlaması üzerine 5 Nisan 1873'te gazete bu kez sürekli olarak kapatıldı.

N. Kemal, Kıbrıs'taki Magosa kalesine; Ebüzziyâ Tevfik, Nuri ve Ahmed Mithat Efendi de Rodos'a kale-bend* olarak sürgün edildiler.

Nâmık Kemal'in Magosa sürgünü, yazarlığı bakımından çok verimli bir dönem oldu; İntibah romanım, Akif Bey, Gülnihâl, Zavallı Çocuk ve Kara Belâ oyunlarıyla kimi tarih, eleştiri ve yaşamöyküsü türlerindeki yapıtlarını bu dönemde kaleme aldı.

30 Mayıs 1876'da Abdülaziz'in tahttan indirilmesi, yerine V. Murâd'ın geçirilmesiyle, Kıbrıs'ta 28 ay süren sürgünden İstanbul'a döndü. Ancak V. Murâd'ın akıl sağlığının bozulması üzerine, yerine, Meşrutiyet'i kurarak bir anayasa ilân etme sözü vererek getirilen II. Abdülhamid, kendisine karşı gelişen muhalefeti baskı altına almak için, 1877-78 Osman-lı-Rus savaşım bahane ederek meclisi kapatıp Kaanûn-u Esâsî'yi askıya aldı; Nâmık Kemal'i "ikaamete mecbur"** olarak Midilli'ye sürgün etti. Kemal, 1884'te Rodos mutasarrıflığına

atandı. Burada Osmanlı Tarihini yazmaya başladı; bir çok okul açılmasını sağladı.

Üç yıl sonra Sakız'a atandı; ama burada bir süre sonra zatürreeye yakalandı, 2 Aralık 1888'de öldü ve bir caminin naziresine* gömüldü. Daha sonra padişahın izniyle cesedi, vasiyeti gereği Gelibolu'ya getirilip Bolayır'da Rumeli fatihi Süleyman Paşa'nm türbesinin yanma, tasarımını Tevfık Fikret'in yaptığı la-hide konuldu."

Sanatı

Yazınımızda "Vatan Şairi" diye anılan Nâmık Kemal, Şinâsi ve Ziya Paşa ile birlikte Tanzimat Dönemi yazınının kurucusu sayılır. Daha çok şair olarak taranmasına karşın roman, eleştiri, inceleme, tarih, yaşamöyküsü ve benzeri türlerde de yapıtlar verdi.

Nâmık Kemal'in sanat yaşamında Fransızca'yı öğrenerek Tercüme Odası'na girmesi, Şinâsi ile tanışması ve Avrupa'yı (Fransa ve İngiltere) görmesi önemli etkenler oldu.

Tanzimat ilkelerinin iyi kötü yaşama geçirilmesiyle yetişen, yeni düşüncelere, özellikle Avrupa'nın etkilerine açık olan, dolayısıyla Osmanlı devletinin kurtuluşunun batılı anlamda siyasal ve kültürel temellerin kurulmasıyla olabileceğini düşünen genç kuşağın ilk temsilcilerinden biridir.

Önce doğu kültürünü ve divan yazınını öğrenen, üstelik bir de divan yazan Nâmık Caminin yanında, çevresi duvarla çevrili mezarlık. Nâmık Kemal'in yaşamöyküsü, Namık Kemal, Hayatı, Sanatı, Eseri (Hikmet Dizdaroğlu, Varlık yay., 1965) ve "Namık Kemal Üzerine Bir Biyografi DenemesC (Abdullah Uçman, Ölümünün 100.

Yılında Namık Kemal kitabı içinde, Marmara Üniversitesi Yayını, 1988) adlı kaynaklardan derlenmiştir.

Kemal'in, Şinâsi'yle tanıştıktan ve Tercüme Odası'na girdikten ve hem politikayla hem de Batı kültürüyle ilgilenmeye başladıktan sonra düşünce ve sanat anlayışı da "politik sanat"

ya da "politik görüşleri sanat yoluyla yaymak" yolunda biçimlendi. Ancak, ilk gençliklerinde sağlam bir doğu ve din kültürü

almış olmaları nedeniyle, Nâmık Kemal ve öteki kuşaktaşlannın sanatlarında hem doğu kültürünün hem de batı kültürünün değerleri bir arada görülür. Bu oluşum, hangi türde yazarlarsa yazsınlar, onların yapıtlarının özyapılannı da belirlemiştir.

Nâmık Kemal'in (Şinâsi ve Ziya. Paşa'nm da) şiir alanında getirdiği en önemli yenilik, kendisinin "parça bohçası" diye nitelediği divan şiiri konularından başka konuların da şiirde işlenebileceğini göstermek oldu. Kendisinden önce, toplumsal çalkantılara, savaşlara, yıkımlara karşın, şiirde geleneksel mecazlı ve mazmunlu bir dille "aşk" ve "tanrı

aşkı" hemen hemen tek konu olarak işlenirken, genç kuşağın bu üç sanatçısı, bu anlayıştan uzaklaşarak ve eskiden başka başka anlamlarda kullanılan "vatan", "millet", "hürriyet" gibi sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek şiiri HİyasallaştırdıIar; şiirde eski "âşık tipi"nin yerini, gelecekte "meşrutiyef'i kuracak olan "siyasal ve çağından sorumlu insan" tipi aldı.

Dunu yaparken de, aynı ana düşüncenin her beyitte farklı mazmunlarla yinelenmesi anlayışından kısmen uzaklaşarak, şiirde anlam bütünlüğüne yöneldiler.

Bununla birlikte, Tanzimat Yazını'nm bu üç sanatçısı, ufak tefek değişikliklerle gazel (Nâmık Kemal'in gazelleri), kaside (Nâmık Kemal'in Hürriyet Kasidesi, Şinâsi'nin Reşit Paşa için yazdığı kasideler), terkîb-i bend (Ziya Paşa'nın Terkîb-i Bend'i) gibi eski şiir türlerine, biçimlerine, nazım birimine ve aruz ölçüsüne bağlı kaldılar; siyasal düşüncelerini yayabilmek için kendilerine engel oluşturan Divan şiiri dilinde yalınlaşmaya gitmelerine, mecazsız söylemeye çalışmalarına karşın, yine de eski mecazları kullanmadan edemediler.

Şiiri bu yola sokarken, şiirsel duyarlığı da elden kaçırdılar; eski şiirin "âşık" ve Tanrı

âşığı" tipinin yerine, "vatanı için canını vermekten çekinmeyen", "yaşamını vatana adayan"

insan tipini koyarken, ister istemez öğreticiliğe yöneldiler. Makalelerinde söylediklerini, bir de "şiir dili"yle ölçülü, uyaklı söylemeye yönelerek şiiri siyasal ve toplumsal düşünceleri yayma aracı konumuna getirdiler. (Daha sonra, 1923 ve 1960 sonrası

şiirinde olduğu gibi, toplumsal bunalım dönemlerinde şiirin siyasal düşünceleri yayma aracı olarak kullanıldığı pek çok kez görüldü.)

Elbet de, Nâmık Kemal'in şiirini, bu gelişimden ayrı tutamayız. Çünkü Nâmık Kemal'in şiiri, özellikle Şinâsi ile birlikte, Tanzimat Dönemi şiirinin belirleyici ve besleyici kaynağı

olmuştur.

Romanı, "Romandan maksat, olmamışsa bile olabilecek bir olayı, ahlâk, duygular ve olasılıklarla ilgili her türlü ayrıntısıyla birlikte betimlemektir," diye tanımlayan Nâmık Ke--12-

mal'in Intibâh-Sergüzeşt-i Ali Bey' ve Cezmi adlarındaki iki romanı, Şemseddin Sami'nin Taaşşuk-u. Talat ve Fitnatı, Ahmed Mithat Efendi'nin popüler romanları dışında geleneği olmayan Tanzimat yazınında "yazınsal ilk romanlar" olarak kabul edilir.

İntibah, "doğru yoldan saparak bir kötü kadına kapılan ve başına felaketler gelen" Ali Bey'in ve "tutkuları yüzünden herkesin mutsuz olmasına yol açan" Mâhpeyker'in serüvenini anlatırken, yazarın amacı okura bir ders vermek, mutluluğu evin dışında aramanın getireceği felâketler konusunda okuru uyarmaktır; bu toplumsal amacı

gerçekleştirirken, abartılı bir dil kullanarak, kahramanları tek yönlü ele alarak, rastlantılara, özverilere, heyecanlı davranışlara yer vererek, konu düzenlemesi ve yazış

tekniği bakımından Fransız Coşumcu (Romantik) romanlarının etkisiyle eski Türk anlatılanmn etkilerini birleştirmeye yönelir.

Nâmık Kemal'in, Coşumculann geleneğine uyarak yazdığı, yazınımızda ilk tarihsel roman sayılan Cezmfdeyse, XVI. yüzyılda III. Murad zamanındaki Osmanlı-îran savaşlarında geçen olayları konu olarak alır. İki cilt olarak tasarlanan, ilk cildinde yine Coşumcu etkiyle ve yazarın siyasal görüşüne uygun olarak, bu savaşlar sırasındaki Osmanlı yiğitliği, yurdu için her türlü özveriye hazır insan tipi Adil Giray ile Şehriyâr'm aşkı anlatılır. Olasılıkla ikinci cildinde de Cezmi'nin öyküsü anlatılacaktı; ama bu cilt ne yazık ki yazılmamıştır. Romandaki kimi olayların genel çerçevesinde Peçevi Tarihinde verilen bilgilere bağlı kalmıştır; Adil Giray gerçekten bir tarihi kişiliktir, ama Cezmi, yazarın imgeleminden yaşam bulmuştur. Yazarın bu romandaki amacı, kimi şiir ve oyunlarında da işlediği

"İslâm birliği" düşüncesidir. Mektup türünün yazınımızda ilk kullanıldığı roman da Cez-mfdir.

Yazınımızda eleştirinin de ilk örneklerini veren Nâmık Kemal, Celâeddin Harzemşâh, İntibah, Bahâr-ı Dâniş, İrfan Paşa'ya Mektup, Tahrib-i Harabat gibi yapıt ve çevirilerine yazdığı önsözlerde, eski yazm'ın yeni döneme elverişli olmayan yanlarını eleştirir; ancak yazınsal biçimler üzerinde pek fazla durmaz. Tahrib-i Harabat, Ziya Paşa'nm bir divan yazını antolojisi olan Harabat adlı yapıtının eleştirisidir ve Ziya Paşa'yla arasının açılmasına neden olmuştur. Coşkulu özyapısı, eleştirilerinde de açıkça görülür.

Tarih ve yaşamöykusü türündeki yapıtlarında da, aynı coşkulu dille, İslâm birliği, Osmanlı

yiğitliği, devletin kurtarılması için neler yapılması gerektiği konularına sık sık değinir.

Şiirlerinde, oyunlarında ve romanlann-daki konulan, bir de öğretici bir biçemle bu tür yapıtlarında da işler.

Oyun yazarlığı

Tiyatroyu, "Bir milletin söz söyleme gücü yazınsa (edebiyatsa), Yazm'ın yaşam bulmuş

söz söyleme gücü de tiyatrodur," diye tanım layan, eğlencelerin en yararlısı olarak niteleyen ve, "Güzel bir oyun okumanın, oynandığını görmek kadar tat vermese bile, yine roman okumaktan daha iyidir. Çünkü oyunda duygular daha şiddetle betimlenir," diyen Nâmık Kemal, toplam altı oyun yazdı; ancak sağlığında bunlardan yalnızca Vatan yahut Süistre'rân oynandığını gördü. Kara Belâ oyunuysa, yazarın ölümünden sonra yayımlandı.

Nâmık Kemal oyunları işledikleri temalara göre iki kümeye ayrılabilir: Bunlardan birincisi, yazarın şiirlerinde de yer alan "vatan sevgisi", "vatan yolunda" çalışma ve "bu uğurda canını bile sakınmama" teması işlenen tarihsel oyunlardır: Vatan yahut Süistre'de, Silistre kalesinin, Rus olduğu net olarak belirtilmeyen düşman işgaline karşı gösterilen yiğitçe savunma anlatılır; konusu Hindistan'da geçen ve Hugo'nun Cromweü oyunundan etkilenen Cetctleddin Harzemşâh'ta zorba yöneticilerin yergisi işlenir; bu oyun epey uzun oluşu ve karmaşık planı nedeniyle okunmak üzere yazılmıştır; yazarın sahne tekniğine ve diline en uygun olan, kimi

sahnelerinde Shakespea-re'dan [Hamlet vb.) etkilenerek esinlenen Gül-nihal'de de yurt sevgisi coşkulu bir dille sergilenir. İkincisi, Tanzimat tiyatrosunun sık işlediği "gençlerin birbirlerini görmeden evlendirilmelerinin kötü sonuçlan" temasını işleyen toplumsal konulu oyunlardır: Akif Bey, yalın diliyle dikkati çeken ve âşıkların ölüm döşeğinde birleşmeleri temasım işleyen Zavallı Çocuk, bu kümeye girer.

Nâmık Kemal, anlatılarında olduğu gibi, oyunlarında da Coşumculuğun, özellike Fransız Coşumculuğunun etkisindedir.

Yapıtları:

Şiir: Nâmık Kemal'in sağlığında yayımlanmış şiir kitabı yoktur. Şiirleri ölümünden sonra çeşitli zamanlarda yayımlanmıştır; bütün şiirleri bir arada şu kaynakta bulunabilir: Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri (Hazırlayan: Önder Göçgün, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınlan, Ankara, 1999); Roman: İntibah veya Sergüzeşt-i Ali Bey (1876); Cezmi (1880-1882). Oyun: Vatan yahut Silistre (1873); Zavallı Çocuk (1873); Akif Bey (1874); Gülnihâl (asıl adı Son Pişmanlık'tır, 1875); Ce-lâleddin Harzemşâh (1875), Kara Belâ (1910). Yaşamöyküsü: Evrakı Perişan (Dağılmış Sayfalar, 1872), Terceme-i Hâl-i Nevruz Bey (Nevruz Bey'in Yaşamöyküsü, 1875). Tarih: Devr-i İstilâ (İstilâ Dönemi, 1867); Bârika-i Zafer (Zafer Şimşeği, 1872); Silistre Muhasarası (Silistre Kuşatması, 1873); Kanije (1874); Osmanlı Tarihi fTasarlanan 14 cildin yalnızca 4 cildi çıkabilmiştir, 1908-1909). Eleştiri: Tahrib-i Harabat (1874); Takib-i Hârâbat (1875); Me Prisons MuhâhezesiMe Prisons Eleştirisi, 1885); İrfan Paşa'ya Mektup (1887); Mukaddeme-i Celâl (Celâleddin Harzemşâh Oyununun Önsözü, 1888); Renan Müdafaanâmesi (Renan Savunması, 1908). Öteki türler: Baharı Dâniş (1874); Müntahabât-ı Tasvir-i EJkâr

[Tasvir-i EJkâr gazetesinde çıkmış makalelerinden seçmeler, 1886); Rü'yâ (1898).

Dil ve Yazın konusundaki yazılarının tamamı için bk. Ölümünün 100. Yılı Münasebetiyle Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları (Hazırlayan: Kâzım Yetiş, İ. Ü. Ed. Fak. Yayınlan, İstanbul, 1989).

Vatan yahut Silistre'den Önce

Yazımınızda yayımlanan ve oynanan ilk tiyatro oyununun, Şinâsi'nin Şair Evlenmesi (1860, yazılışı: 1859) olduğu kabul edilir. "Eşlerin görücü yöntemiyle, birbirini görmeden evlenmelerinin yol açtığı gülünç durumlar"ı konu alan bir töre güldürüsü olan Şair Evlenmesinin, Metin And'dan öğrendiğimize göre, ". . sahneye konduğunu gösteren her hangi bir ize ratlanmamıştır."* Sahne tekniği ve kurgulaması bakımından batı

tiyatrosundan; birbirinin karşıtı kişilerin işlenişi bakımındansa ortaoyunu, karagöz gibi geleneksel gösteri sanatlarının tiplerinden yararlanan Şair Evlenmesinin dili, konuşma diline yakın yalınlıktadır. Dolayısıyla bu oyunun, tiyatro yazını için iyi bir başlangıç olduğu kabul edilir.

Ancak, Şair Evlenmesinden önce de, en azından saray ve çevresi Batılı anlamda tiyatronun ne olduğunu bilmiyor da değildir. Dol-mabahçe ve Çırağan saraylannda Moliere'den çeviriler yapılarak oynandığını yine Metin And'dan öğreniyoruz. Metin And, Şair Evlenmesinden önce oyun biçiminde karşılıklı konuşmalardan oluşan, Türkçe yazılmış

Nas reddin Hoca'nuı Mansıbı, Vakâyi-i Acibe ve Havâdis-i Garibe-i Keşfger Ahmed, Şeyh Hacı Bektaş, Hikâye-i İbrahim Paşa ve İbrâhim-i Gülşenî ve Zor(ı)la Hekim adlı metinleri yayımlamıştır.*

Vatan yahut Silistre'den önce, Ahmed Ve-fik Paşa'nm Moliere'den uyarladığı Zor Nikâh (1869), Zoraki Tabib (1869) gibi oyunlar vardır. Ahmed Mithat Efendi'nin Eyvâh'ı ise aynı yılın ürünüdür.

Vatan yahut Silistre

Silistre, bu günkü Bulgaristan'da, Dobruca bölgesinde bulunan bir kenttir; Romanya sınırında, Tuna ırmağının kıyısmdadır. Silistre ilk kez 1388de Türkler tarafından fethedildi; çeşitli zamanlarda el değiştirdi. Kırım Savaşı (1853-1856) sırasında, çok kalabalık bir Rus ordusu tarafından kuşatılan kent, Musa Hulusi Paşa tarafından, bütün yoksunluklara karşın kırk bir gün kahramanca savunuldu. Bu savunma, tarihimizde

"Silistre Müdâfaası" adıyla ünlüdür. Paşa'nın şehit olmasından sonra da kaleyi alamayan Ruslar, ağır kayıplara uğradıklanndan kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldılar.

"Genel olarak oyunların konusu ya hayalî olur ya da tarihsel bir olayı temel alır ki Gülnihâl, Akif (Bey) ve Zavallı Çocuk birinci; Silistre ile Celâl de ikinci kısımdandır," diyen Nâmık Kemal, Vatan yahut Silistre oyununun konusunu yukarda söz konusu ettiğimiz tarihsel olaydan alarak özgür bir biçimde işlemiştir. Asıl adı Vatan olan oyun, sansürün bu ada izin vermemesi üzerine Silistre adıyla oynandı ve yayımlandı; daha sonra Vatan yahut Silistre adıyla bilindi.

Oyunda, Silistre kalesinin işgali üzerine kaleye koşan gönüllülerin öyküsü ile İslâm Bey ve sevgilisi Zekiye'nin aşkları iç içe anlatılır. Zekiye erkek kılığına girerek kaleye gönüllü

giden İslâm Bey'in peşinden gider ve kendisi de gönüllü yazılır. Bir çok yiğitlik olayından sonra, düşman çekilir. Bu arada komutan Miralay Sıdkı Bey'in, Zekiye'nin ölmüş sandığı

babası olduğu anlaşılır. Kale özgürlüğe, sevgililer de birbirlerine kavuşur.

Bu konu gelişimini, Nâmık Kemal kendi "vatan", "ancak vatanın kulu olan birey"

düşüncelerini seyirciye yansıtmak üzere seçmiştir. Oyunda tiyatrosal eylem (aksiyon) pek yetkin olmamakla birlikte, Batılı anlamda "perde" ve "meclis" bölümlemesiyle biçim bakımından sahne tekniğine uygun ilk tiyatro yapıtımız olduğu söylenebilir.

Vatan yahut Silistre, oyunlarında Victor Hugo'dan ve Shakepeare'den esinlenen Nâmık Kemal'in genel olarak etkisinde olduğu Coşumcu akımın olayı geliştirme, kişileri canlandırma, sahne düzenlemesi ve sahne dili uygulamaları görülür.

Oyunun, Nâmık Kemal'in bir az da dönemin insanına örnek olarak düşlemlediği, kararlı

yurtsever tipler olan kahramanları, tek boyutludur. Kendilerine özgü olmaktan çok, Coşumcu tiyatronun Batılı örneklerinde görülen kalıplaşmış tiplerdir. Toplumsal ko numlan gereği İslâm Bey, gözünü budaktan sakınmayan bir yiğit; Zekiye, aşkı uğruna ölümü göze alan âşık bir genç kız; Sıtkı Bey, yiğit ve ağırbaşlı bir komutan; sürekli, ". .

kıyamet mi kopar!" diyen Abdullah Çavuş, iç-tenlikli bir askerdir.

Oyunun dili, Nâmık Kemal'in başka türdeki yapıtlarında görülmeyecek denli yalındır. Bu da, hem siyasal görüşlerini seyircilere aktarmak isteyen yazarın, sahne dilinin nasıl olması

gerektiğinin farkında olduğunu gösterir.

Vatan yahut Süistre, oynandıktan bir süre sonra Almanca'ya da çevrilip yayımlanmış, yurt dışında çeşitli ülkelerde de temsil edilmiştir.

Not: Türk Klasikleri dizimizin daha önce çıkan kitaplarında, yazarın anlatımını günümüz diline uyarlamış, konuşmaları da aynen alıp bilinmeyen sözcükleri dipnotlanyla vermiştik. Vatan yahut Silistre, oyun türünde bir yapıt olduğu ve yalın bir dille yazıldığı için, bilinmeyen az sayıda sözcüğü

dipnotlarla açıklayarak günümü diline uyarladık. Bunu yaparken, yazarının cümle yapısına hemen hiç

dokunmadık. ( ) içindeki bir kaç sözcük, anlamı daha belirginleştirmek için konulmuştur.

ADAYIŞ

Ey vatanın hayatını koruma uğrunda canını veren mücahitler!1

Şu değersiz yapıtımın konusu, alaylannda silâh kullanmak şerefine ulaştığımız Osmanlı

askerinin ünü dünyayı tutan yiğitliklerinden biridir. Sizin şanınızı ilâna çalıştım. Onun için (bu) değersiz yapıtımı, değersizliğini açıkça söylemekle birlikte, size adıyorum.

Vatanın ne demek olduğunu bilen kalem sahiplerinin, onu korumak için yapabileceği şey, askerde, Allah göstermesin, (bir) felâket görürse (onlarla) birlikte ölmek, zafer görürse milletin teşekkürünü dile getirmektir.

Yaşasın askerimiz! Yaşasın vatan!

Kemal

VATAN yahut SILİSTRE Dört perde tiyatro

KİŞİLER

ZEKİYE HANIM

HANİFE HANIM

İSLÂM BEY, Gönüllü zabit*

AHMED SIDKI BEY, Miralay"

RÜSTEM BEY, ABDULLAH, BİR KAYMAKAM BİR BİNBAŞI BİRİNCİ ZABİT İKİNCİ ZABİT ÜÇÜNCÜ
ZABİT NEFERLER*"' GÖNÜLLÜLER
Kaymakam*" Miralayın çavuşu
• Subay.
" Albay.
••• Yarbay.
•••• Erler; rütbesiz askerler.

PERDE I

[Perde açılınca kenarı sokağa bakan bir oda görünür. Zekiye, Arnavutluğa özgü düzgün giysisiyle mindere uzanmış, elinde bir kitap, önünde bir mum. İslâm Bey de sokakta gezinir.)

Birinci Meclis1

Zekiye (Kitabı yastığın üzerine bırafcarafc) — Ah! Nineciğim!2 Nineciğim! Gönlüme niçin bu kadar yumuşaklık verdin? Düşüncemi niçin bu kadar açtın? Sen de şimdi kızını görsen okuttuğuna pişman olurdun. Benim gönlüm öyle büyük büyük duygulara nasıl dayansın?

Benim beynim öyle geniş geniş düşüncelere nasıl tahammül etsin? Yüreğim ne kadar çarpıyor! Sanki göğsümü yerinden koparacak da dışarı fırlıyacak. . Beynim ne kadar sıkılıyor! Sanki başımı paralayacak da çevreye dağılacak. . Ellerini yüzüne kapayarak) Nineciğim! Nineciğim! Dâima babamı düşünmek için açlığın, hazırladığın düşüncede başkası

geziyor! Dâima seni sevmek için terbiye ettiğin, büyüt tüğün gönülde başkası hükmediyor! Seni babam okutmuş, onun yoluna öldün. Beni sen okuttun, yoluna ölmek değil, öldüğüne ağlamak bile hatırıma gelmiyor! Ah! Dâima o!

Gözümde o! Hayâlimde o! Aklımda o! O! O! O! Bir kere sokakta gördüm, keşke yüzüne baktığım zaman gönlüme düşen ateş gözlerimi eritey-di. . Daha bir bakışta vücudumda ne kadar gücüm varsa toplayıp da gözlerimi başka yana çevirmek istedim. Eyvah! Ne vücudumda güç buldum, ne gözlerime hükmüm geçti. Sanki ömrümde gördüğüm, işittiğim, okuduğum, düşündüğüm ne kadar güzel şey varsa hepsi bir yere toplanmış da, bir insan yüzü olmuş karşıma gelmiş idi. [Bir az düşündükten sonra) Hayat ne garip hâl imiş! Bir kaç

gün önce yanımda biri ağlasa, gözünün yaşı neşesinde dökülüyor sanırdım; bu gün kulağıma kahkahalar ağıt sesleri gibi geliyor! Bir kaç gün önce gamlı gamlı bulutlarda şimşek çaktıkça biri gülüyor gibi görünürdü, bu gün yeni açılmış güllerde çiğ görsem birinin gözyaşı

dökülmüş sanıyorum! Bir kaç gün önce yüzüm gülüyordu; sanki her şey de benimle birlikte gülüyordu! Bu gün gönlüm ağlıyor; sanki her şey de gönlümle birlikte ağlıyor! Gene sabah oldu, gene gözüme bir dakika uyku girmedi. . [Mumlan söndürerek) Zavallı mum! Acaba ben de senin gibi yana yana tükenip gidecek miyim? Beş dakikacık uyuyabilseydim, belki düşümde görürdüm de ayaklarına kapanır, gönlümün zehrini dökünceye kadar doya doya ağlardım. . Allahım! O mektup ne idi? Ateşle yazılsa insanın yüreğini o kadar yakmaz. Okudukça gözlerimden sanki yüzüme, göğsüme doğru damla damla alev parçalan nıtçıldı. . Bilmem sütninem getirdiği zaman nasıl utancımdan yerlere geçmedim. İnsan sevincinden ölmüyor; ama çıldıracak! Mektup «özünü işittiğim gibi ondan geldiğini bildim.

Kendi gelse belki utanırdım da o kadar çırpınarak üzerine koşmazdım. Gönülde keramet mi var1 nedir? Kimi zaman gaibi2 de biliyor! Ah! Benim o zaman başka kimi düşündüğüm vardı? Hâlâ kimi düşündüğüm var? Mektup babamdan da gelse yine ondan sanmaz mıydım?

Belki dünyayı bildim bileli bir kere yüzünü görmeye özlem duyduğum babamdan geldiğine keder ederdim. . Seviyorum, sevmekten bir türlü kendimi alamıyorum. O da beni seviyor, sevdiği mektubunda yazılı. . Kendi yazıcıyla yazılı. . elbet de gerçektir. . Hayır! Elbet de gerçektir. Allah o kadar güzel bir vücudun içinde hainlik saklamaz a. [Bir az düşündükten sonra:) Kim bilir? En güzel çiçeklerin arasında yılan bulunuyor. Yârabbi! Yârabbi! İnsanın yüzü gibi gönlünü de meydanda yara-t aydın ne olurdu?

İkinci Meclis İslâm Bey, Zekiye Hanım

İslâm Bey [Pencereden girerek) — Ben gönlümü ortaya çıkarabilirim. Ne yapayım ki, içindeki sırlar yine sana görünmez.

Zekiye [İslâm Bey'i görünce, sonsuz derecede bir telâşla yanına koşmak ister, ama yine kendini toplar. Bir üzücü bir sessizlikten sonra, kendi kendisine söylenerek, ama sözünü

işittirerek) — Ya şimdi her gün Allah'tan ölümümü istediğimde hakkım yok mu? Biri gördüyse bana ne der?

İslâm Bey — Kimsenin görmek ihtimâli yoktur. Bu kadar günler, bu kadar gecelerdir kendimi göstermemek için topraklarda yuvarlanıyorum. . Sabah açılıyor, gözler hâlâ

açılmaya başlamadı. Gece bitiyor, uyku daha yeni başladı. . her gece buraları dolaşıyorum, tecrübeme güven.

Zekiye [Memnunluğunu gizleyerek, soğuk soğuk) — Sizi davet eden mi vardı?

İslâm Bey — Allah aşkına ellerini yüzüne tutma. Dünyayı (topu) bir gün gördüm. Çünkü

bana dünyadan amaç sensin. Bir daha görecek miyim? Orasını Allah bilir. . Deminden beri casus gibi pencerenin altından sözlerini dinledim. [Zekiye gücenikliğini gösterir) Kabahatimin ne kadar büyük olduğunu bilirim. Onu biri bana yapsa, benim gözümde kıyamete kadar alçaklıktan kurtulamazdı. [Zekiyenin gücenikliği artar) Haydut gibi pencereden bir eve girdim. [Zekiye'nin gücenikliği daha artar) Benim buraya girdiğim gibi biri bizim eve girse, kanını helâl sayar öldürürdüm. [Zekiyenin telâşı hep artmaktadır) Ne yapayım ki, elimde değil.. Seni seviyorum. . senden ayrılacağım. . Bu gün ağzından beni sevdiğini işittim. . Bu gün sana veda edeceğim. . îş-te gönlün benden kaçınmak istedikçe ayakla rın bana doğru geliyor. . Ben de kendime sahip olaydım elbet de kendimi tutardım. . El-lw:t de senin yaranda olsun, suçlayıcı olmamaya çalışırdım. Merhamet! Merhamet ki, höyle nurdan dökülmüş vücuda taştan yapılmış gönül yakışmaz.

Zekiye (Gönlüyle dövüşürcesine bir takım ttiâş ve duraksamadan sonra, kendi kendisine)

— Bu kadar zamandır ölüm acısına dayanıyorum. Olmadı. . olmadı. . yine olmadı. (İslam Bey'e seslenerek) İstediğin nedir? Ben kendi hâlimle uğraşıp duruyorum. . Birdenbire peri gibi önüme çıktın, beni kendimden aldın. Uyursam, düşümde sen! Uyanırsam, hayâlimde sen! İnsan içinde olsam, gönlümde sen! Yalnız kalsam, karşımda sen! Dâima sen!

I)âimâ sen! Vücudumu mu istersin? İşte esirinim. Canımı mı istersin? Al da kurtulayım.

İslâm Bey — Beni gördüğün zaman gözlerini çevirmek istemişsin. . öyle mi merhametsiz?

Ben seni gördüğüm vakit gönlümden ne hâller geçtiğini bilir misin? Göz kapaklarım bir kere yumulup açılıncaya kadar arada bütün ömrüm kayboluyor sanıyordum. . Allaha bin şükür olsun ki, sen de benim gibi, elinde olmaksızın seviyorsun. Gönlün sana üstün geliyor.

Sen beni bir kere gördün. Ben seni bir kere gördüm. İşte gönlümüz ikiz yaratılmış, işte Allah seni bana beni sana vermiş. . İşte sen can, ben vücut! Sen aşk, ben gönül! Sen güzellik, ben aşk! Sen, güneş gibi, yüzüne baktıkça gözlerimi yaş içinde bırakıyordun; ben, gölge gibi, senin, yalnız senin ayağının altında sürünüyorum! Biz birbirimiz-

den burada aynlırsak, ötede birleşiriz. . Bu gün aynlırsak yarın birleşiriz. . Ayrı

görünürüz, yine buluşuruz. . Ayn sanılırız, her zaman biriz. Gel, yanıma gel.. Bana bir yemin et ki, gerek ayrılalım gerek aynlmıyalım; dünyada, âhirette, benden başka kimseye yâr olmayacaksın.

Zekiye [Kendini tutamayarak) —Vallahi. . (Kendini toplayarak, utangaç bir sesle) Ben kendi kendime söyleniyordum. . siz göründü-nüz. . ben. . ben bir şey. . söylemedim.

Söyledim mi yoksa? Ne diyecektim? [Yine soğukkanlılığını kaybederek, sonsuz derecede hük-medici bir tavırla) Hem beni seviyorsun, hem niçin ayrılacağız?

İslâm Bey. — Gideceğim. Çünkü. .

Zekiye [Öfkeyle sözünü keserek) — Zihnimden babamın, ninemin sevgisini çıkardım; kardeşimin mezarı gönlümde idi, onu da (sen) unutturdun. Şimdi hayâli de, kendisi gibi, kara topraklarda yatıyor. Mezarını görmeden hatırıma gelmiyor. Ne uykum kaldı, ne kendime söz geçirebiliyorum. . ne bir şeyde isteğim kaldı, kendinden başka gönlümde bir şey bırakmadın. Şimdi de kendini elimden alacaksın, hem de müjdesini kendin getiri-yorsun. Kalbini yaracaktm da bana bu merhameti, bu insafı mı gösterecektin? (Kendi kendisine öfkeyle söyleyip gezinerek) Sonunda ne olacak? O bu memleketten gider, ben de bu dünyadan giderim. Ömrümün her tadını kaybettikten sonra kara toprağın nesi var?

Bir kaç dakikalık can acısından mı korkacağım?

İslâm Bey Kendisini tutamayarak atıla)
— Gideceğim

Zekiye Yanına koşup sözünü keserek)
— önce beni öldür.
tslâm Bey İşitmemiş gibi) — Gideceğim Zekiye Yine sözünü keserek) — Sende o kadar erkeklik yoksa, ben kendimi öldürürüm.
tslâm Bey Bir ısrarlı bir ağırbaşlılıkla)
— Gideceğim. . gideceğim. . gideceğim. . yoluma cehennemin ateşleri saçılsa yine gideceğim, göğsüme Azrail'in pençesi dayansa yine gideceğim, babamın mezarını
çiğnemek gerekse yine gideceğim, ninemin vücudu ayağımın altında ezilecek olsa yine gideceğim, gerçekten benim için öleceğini bilsem yine gideceğim.
Zekiye Öfkeyle gezinerek, sesi işitilecek tonda, kendi kendisine)
— Ah, inanmıyor!
Kendi için öleceğime inanmıyor. . belki öldüğüm zaman da inanmaz. Öfkeyle İslâm I Uy'e dönerek) Gideceksin. . gideceksin. . niçin gideceksin?
tslâm Bey Ağırbaşlılıkla) — Kandil geceleri kabristan ziyaretine gidersin a.
Zekiye (Öjkeyle) — Giderim. . sonra?
tslâm Bey — Hiç benim ocağımdan ora-Inrda yatar adam gördün mü? Atalanmdan kırk iki şehit adı bilirim, rahat döşeğinde ölmüş bir adam işitmedim. Anladın a? Bir m lam işitmedim. . Devlet savaş açmış. Düşman sınırda şehitlerimizin kemiklerini, top-fHklannı
çiğnemeye çalışıyor. Hiç nasıl olur ki. düşmanın silâhı vatana çevrilsin de, kar-

şısında önce benim göğsümü bulmasın? Hiç nasıl olur ki, vatan tehlikede bulunsun da, ben evimde rahat oturayım? Hiç nasıl olur ki, devlet yerinden oynasın da ben mıhlanmış gibi burada kalayım? Hiç nasıl olur ki, vatan sevgisi bu gün her şeyden kutsal olsun da ben yalnız senin aşkınla uğraşayım? Hiç nasıl olur ki, dünyada her şeyin ilerlediğini bilip dururken, ben babamdan, atalarımdan aşağı

kalayım? Vatan! Vatan! Vatan tehlikede diyorum. . işitmiyor musun? Beni Allah yarattı, vatan büyüttü. Beni Allah besliyor, vatan için besliyor. Ben anamın karnından vatana geldiğim vakit açtım, vatan kamımı doyurdu. .

Çıplaktım, vatan sayesinde giyindim. Vatanımın nimeti kemiklerimde duruyor. Vücudum vatanın toprağından, nefesim vatanın havasından. . Vatanımın uğrunda ölmeyeceksem, ya ben niçin doğdum? Ben adam değil miyim? Görevim yok mu? Vatanımı sevmeyeyim mi? Ah, vatanını sevmeyen adamdan, sana nasıl sevgi bekleyebilirsin?

Zekiye — Eğer. . vatan. . Vatan olunca. . ben. . ne derim? Ben. . ben ne diyebilirim? Git!

Git beyim! Dünyanın bu hâli de varmış! Ben vatanı bilirdim, ben vatan sözünü işit-miştim.

Ancak iki yüreği birbirinden koparır sanmazdım. Benim gönlümü kopardı, hâlâ içime kanlan akıyor. Gözümle görmüş gibi biliyorum. İstediği kadar aksın. Git beyim! Ben olsa olsa, bir iki damla yaş dökerim. İzin vermezsen onu da dökmem, gönlümde saklarım. İsterse her damlası bir damla zehir olsun. Kavgaya gideceksin değil mi? Vatanın

İt, il I gideceksin, değil mi? Beni de unut, dünyayı da unut. . Ben. . ben bir mektubunu tai-It İnlemem. İnşaallah esenlikle gelirsin. O V&klt burada bir kul bulursun. Ben her vakit kulunum. . Yok eğer. . Of! Sanki her sözü iftyledtkçe ciğerimden bir alev kopuyor da (Boğazıma sanlıyor. (Şiddetle ağlayıp yere kapanır.)

İslâm Bey — Bari ben tekmil edeyim. Eğer Vatanım için şehit olacak kadar bahtım varsa, 0 /.uman sen de istediğin adamı seçebilirsin.

Zekiye — Allah yüz bin kere canımı alsın. tuna gözünün önünde ellerimle gönlümü

paralatacaksın? Sen şehit olursan mı? O vakit benim dünyada ne ilgim kalır? Ben niçin yaşayacağım. . Hayatından bıkanlara dünyada ölümden kolay bir şey mi olur? Beni gerçekten yolunda ölemez mi zannediyorsun? Bir kere yüzüme bak. Ölüden ne farkım kalmış Kendi kendisine) Acaba birbirinden ayrılmış da ölmüş iki garibin toprağını havada birleş-1 İrecek kadar olsun feleğin insafı yok

mudur? (Aşıkça bir tavırla) Gel beyim. . benden bir yemin istemiyor muydun? Âlemleri aşk üzerine yaratan Rabbimin bin bir ismine yemin ederim ki, dünyada da âhirette de Zekiye senindir, senin kulundur.

İslâm Bey — Ben de Allahm. .

Zekiye (Sözünü keserek) — Sus! Yemin edeceksen istemem. Ağzından bir yalan çıkabileceğini bir dakika düşünsem, o dakikada çıldırırım. Ah! Bilsen seni gözüm nasıl görüyor? Gönlüm nasıl biliyor? Yüzüne baktıkça Allahm bağışı canlanmış da önümde geziyor

sanıyorum. Sen erkeksin. . belki böyle şeyler hatırına gelmez. Seni gördükçe ne düşünüyorum bilir misin? Buradan gittikten sonra zihnimde kalacak hayâlini kıskanıyorum da, beni bütün bütün unuttuğunu istiyorum. Delilik. . değil mi?

İslâm Bey — Allah aşkına bir az gayret bırak ki, veda edebileyim. Benim gönlümü

demirden mi sanıyorsun. (Kendi kendisine) Görev yolunda her şeyi feda etmeye dünyada herkesten çok kendimi haklı bilirken, on yedi yaşında bir kız kadar olamadım. Ben kederimden ağlamamaya çalışıyorum, o merhametinden gülmekle uğraşıyor. Bir az düşündükten sonra) Bundan sonra ölürsem, hattâ senin için bile gam yemeyeceğim. .

Vatanda senin gibi bir kız görmek, gözümde sana sahip olmaktan da büyüktür. [Uykudan uyanır bir hâl ile) Hem. . emin ol.. düşman üzerime gülle değil, yanardağlar, kuyruklu yıldızlar atsa, yine ölmeyeceğim.

Zekiye — Umut. . hayâl..

İslâm Bey — Sen Allahm adaletini bilmez misin?

Zekiye — Bilmekle ne olur?

İslâm Bey — Bir kere düşün. Vatan ki, herkesin hakkını, hayatını korurken onun korunması gerekince vatan evlâtlannı sınırlara kırbaçla sürüyorlar. Vatan ki, herkesin gerçek anası iken bir çok adamlar sağlığında üstünden, hastalığında ilâcından geçinmeye çalışıyor; vatan ki her karış toprağı atalarımızdan birinin kanıyla yoğurulmuş iken kimse üzerine iki damla gözyaşı dökmek

istemiyor! Vatan ki, kırk milyon can besliyor; hâlâ uğrunda isteyerek can verecek kırk kişiye sahip olmamış! Vatan ki, bir zaman kılıcının sayesinde bir kaç devlet yaşarken şimdi bir kaç devletin yardımiyle kendini muhafaza edebiliyor! Vatan ki, hâlâ erkeklerimiz anlamını bilmiyor, kadınlarımız adım işitmemiş; işte, kibir say, gurur say, delilik say, her ne sayarsan say! Ben o vatanı sana bana muhtaç görüyorum. Ben yürekte asker ister ki, düşüncesinde ne kadar umudu, gönlünde ne kadar isteği varsa, vatan sözü ortaya çıkar çıkmaz hepsi birden sabaha rastgelmiş yıldız gibi görünmez olsun; sen yaratılışta ana ister ki, vatana benim gibi çocuk yetiştirsin. Ya Cenâb-ı Hakk'ın adaletine, hikmetine nasıl yakışır ki, bu vatanseverlik düşüncesi memleketimizde daha anasının karnına yeni düşmüş çocuk gibi küçücük bir şey iken; seni, beni dünyadan alsın da o düşüncenin de, o düşünce sahibinin de varlığını «açma bıraksın? Estağfurullah. .1 Bir kadının kamını yarıp da içindeki saçı bitmedik masumu paralamak, Kalabaka haydutlarına yakışır. . Kader öyle zulümlerden uzaktır. . Elbet de uzaktır. Hem yaşayacağız, hem va-ttının gelecekteki talihini göreceğiz, hem dünyada vatan yoluna ölmeyi bin yıl yaşamaktan hayırlı bilir çocuklar bırakacağız. Çok zaman geçmez beni karşında süngü, kurşun yarasından yapılmış

nişanlarla süslenmiş görürsün. .

Zekiye — Hayâl! Hayâl! Babam da böyle 1 Tann'dan beni bağışlamasını dilerim. -35-

şeyler söylermiş! Babam da böyle umutlarda bulunurmuş! Ninem her gece anlatırdı. .

Sonucunda ne oldu. Hâlâ öldüğü yeri kimse bilmiyor!

İslâm Bey — Neden öldüğü kanısına varıyorsun?

Zekiye — Hiç sağ olan adam on beş yıl sevgili haremine,1 sevgili oğluna, sevgili kızına bir haber olsun göndermez mi?

İslâm Bey — Kim bilir! İnşallah esenlikle şu savaştan dönmek nasip olsun, ben sana elbet de babandan bir haber alırım.

Zekiye — Ölmüş adamın ne haberi olacak?

İslâm Bey — Mezarını olsun öğreniriz a. Vakit yaklaşıyor. Gel seninle mertçe bir veda edelim. O nurdan parlak, gülden temiz ağzınla vatanına dua et. . Elbet de Allah kabul eder. [Kendisini tutarak ve gülümsemeye ça-lışarak) Gözlerinden dökülen inci taneleri nedir ya? Hani dayanacaktın? Hani ağlamayacaktın? Bir az

gülmez misin? Gül yüzün gülümsemeden ayrıldıkça, baygın gözlerinden daha mahzun duruyor. [Kendi kendisine) Mertçe veda bu ise, âşıkçasını Allah kimseye göstermesin. Gayret. . Bir az gayret edelim. . Seni Huda'nın2 birliğine emanet ettim. . Vatanına duayı unutma. İşte. . İşte. .

Ben gidiyorum. . Ben gidiyorum. . [Şiddetle atılarak) Gidiyorum. . Gidiyorum. . Yaşasın vatan! [Zekiye oturduğu yere yığılır, îslâm Bey çıkar) 1 Eşine; kansına.

2 Tann'nın.

Üçüncü Meclis

Zekiye [Bir iki dakika o durumda kaldıktım sonra odanın her yanına göz gezdirerek) —

Sonunda gitti. . Yoksa düş mü idi? Ah. . Bevlnecek bir şey olaydı, belki düş çıkardı. Beni de kendi gibi dayanıklı sanır, değil mi? Gösterdiğim çabaya inanır, öyle mi? Ah! Gönlümde ne ateşler yanıyor, ciğerime ne hançerler vuruluyor, gözümden ne zehirler akıyor!

Bilseydi, belki beni böyle bırakacağına acırdı da. öldürür öyle giderdi. Beyim! Sen beni vatanın için terk ettin, ben seni kimin.için terk edeyim? Benim vatanım da sen idin, canım ün sen idin. Topu (topu) iki kerecik görmek imsip oldu. Gördüğüm vakitlerin bir dakikası

geri dönebilse, yerine olanca ömrümü feda rderdim. Şimdi yanımda idi, tutamadım! Hftlâ

bağırsam sesimi işitecek. . Sanki gönlün eli var, pençesini atıyor da boğazımı sıkıyor; nefesime yol vermiyor! Hâlâ koşsam arkasından yetişeceğim. . Sanki gönlümün zinciri Var, vücudumu sarıyor da gücümü kesiyor, uyaklarımı birbirine dolaştırıyor. Ayrılık. . Ayrılık. .

Yine ayrılık. . Yine ayrılık. . Yine ayrılık. . Ah! Sanki nefes mi alıyorum. . Canımın l)lr parçası kopuyor da ağzımdan yere dökülüyor. (Bir az düşündükten sonra) Niçin ölümü

bekleyeyim durayım? Aslında her nefeste Initün ömrüm gidiyor. Aslında ben bu durumda üç gün yaşamam. Bu gün ölüversem ı ıe olur? Gönlümün paralanmadık neresi kaldı? Varsın üzerinde bir de bıçak yarası bu-

lunsun. [Bir az düşündükten sonra) Ya o. . O yaşayacak. . Eğer duyar da benden sonra kendisini öldürürse. . Niçin? Niçin öldürsün? Onun vatanı var, vatanına hizmet edecek. .

Vatanını benden çok sevmeseydi, gitmezdi. . Sanki öldükten sonra her zaman hayâlinde mi kalacağım? Ninemi gözümün önüne getirmek istiyorum da, mümkün olmuyor. Zavallı

kadının belki mezarda gözlerine baksalar hâlâ bebeğinde Zekiye'si bulunur. O her zaman beni düşünsün? Kara toprak neleri örtmez! Yokluk içinde neler kaybolmaz! (Bir az düşündükten sonra) Ya benden sonra. . Ya benden sonra bir. . bir başkasını severse. .

Dünya bu ya. . kim bilir? Yemin de etmedi. . Ben ettirmedim. [Hayalet görmüş gibi korkarak ve minderin üstüne yığılarak) Yok. . Yok. . O, dünyada benden başka kimseyi sevmez. . Kimseyi sevmez. Severse mezarımı parçalar, kanlı kefenimle önüne çıkarım.

[ÖJkeyle acı acı gülerek) Ben onun yoluna öleyim de, o başkasını sevsin! Ah! Kendimi öldürüp de düşmanımı düşmansız mı bırakayım? [Yine mindere kapanarak) Yârabbi!

Yârabbi! Ben mezarın yılanlarına, çıyanlarına razıyım. . Gözümün önünde korkunç korkunç

hayâller geziyor! Nineciğim! Nineciğim. . Kara topraklarda yatacağına kızının yanında bulunsan ne olurdu! Aç. . Kollarını aç. . Kucağını aç. . Ah. . Üşüyorum. . Korkuyorum. . Kendi hayâlimden, kendi düşüncemden. . Kendi kendimden korkuyorum. . Kucağını açmazsan, hiç

olmazsa mezarım aç da, ben de bir köşesine sokulayım. .

Dördüncü Meclis

Zekiye odada; İslâm Bey ile gönüllüler dışarıda

İslâm Bey Sokakta) — Arkadaşlar, hep buradayız değil mi?

[Zekiye sesi işitir, sık sık pencereye koşar, camın bir yanına saklanır.) Bir Gönüllü (Gözü üe çevreyi süzerek) — Hep buradayız.

İslâm Bey — Kardeşler! Bayrağıma toplanmışsınız,1 övünürüm. Ancak, bilmem benden memnun olacak mısınız? Ben kavgaya gidiyorum. Fakat ölmek niyetiyle gidiyorum. Aylığım yok, istiyenler yanıma gelsin. Yağma düşünmem, düşünenler çevremden çekilsin. Rahat aramam, arayanlar arkama düşmesin. Kurşundan gülleden korkmam, korkanlar kanlarının yanında otursun. Mümkün olsa, bütün

vatan kardeşlerime şu zayıf vücudumu siper edeceğim; mümkün olsa vatanımı gönlümün içinde saklıyacağım, göğsüm parça parça olmadıkça bir taşma kimsenin elini dokundurmayacağım. . İşitiyor musunuz? Söylediğim sözleri anlıyor musunuz? Ölüm korkusunu bütün bütün gönlünüzden çıkarmak elinizden t^elir mi? Göğsünüzü vatanın sınırını korumak için yapılmış istihkâm değerinde bilmek elinizden gelir mi? Kendinizi şimdiden ölmüş tutmak elinizden gelir mi? Ölümünüzü

aramaya $debilir misiniz? Biz vatanı koruyacağız. Allah da bizi koruyacak. . korumazsa yine kendisi

1 İslâm Bey, gönüllüleri bayrak açarak topluyor. -39-bilir. Kendinize bu kadar güveniyor musunuz? Nereye gideceğimizi bilseniz, nereye gideceğimizi benim gibi gözünüzün önüne getirseniz. . şüphe etmem ki, hepiniz benim gibi olurdunuz. Arkadaşlar! Tuna boyuna gideceğiz. . Tuna bizim için âb-ı hayattır,1 Tuna aradan kalkarsa vatan yaşamaz; vatan yaşamazsa, vatanda hiç bir insan yaşamaz. . Belki yaşayan bulunur. . Evet! Belki bulunabilir. (Büyük bir öfkeyle) Yok. . yok. . Yaşayan bulunur; ama insan değildir. İnsan vatanının ayaklar altmda çiğnendiğini görürse yaşamaz.

İnsan kendisini besleyip büyütenin ayaklar altında çiğnendiğini görürse yaşamaz.

Kendisini besleyip büyüteni ayak(lar) altında görüp de yaşıyan. köpekten alçaktır.

Kardeşlerim! İnsan köpekten alçak değildir. İnsan hiç bir vakit köpekten değil, hiç bir şeyden alçak olamaz. İnsandan büyük bir Allah var! Allah vatana sevgiyi emrediyor. Bizim vatanımız, Tuna demektir. Çünkü Tuna elden gidince, vatan kalmıyor. Tuna kıyısının neresini karıştırırsanız içinden ya babanızın, ya kardeşlerinizin bir kemiği bulunur. .

Tuna'nm suyu bulandıkça üzerine çıkan topraklar, korunması için ölen vücutları oluşturan maddelerdir. Osmanlı nâmı işitileli Tuna geçildi, bir kaç kere geçildi, bir çok kere geçildi.

Fakat bir vakit alın(a)madı. Osmanlılar durdukça, yine bir vakit alın(a)maz; hele Osmanlılar, Osmanlılığın ne demek olduğunu bilirse, hiç bir vakit alınamaz. Vatanınız için ölmeye hazır mısınız?

Tuna boyunda ölmekten çekinmez misiniz? Biz ölmeyince, düşman
Tu-1 Söylenceye göre, yaşam veren su; bengisu. -40-

ııı'dan geçemeyecek. Geçenler bizi ya ölmüş yn da yaralı bulacak. Ben öleceğim diyorum, K'lnizde ölümden korkmayan kimdir? Arkam-ıkın aynlmamaya Allah'la yemin eder misiniz?

Gönüllüler — Allah'la yemin ederiz. Besâ!1 Besâ! Besâ!

İslâm Bey — Beni seven bir vakit ardım-dnn ayrılmaz. .

Beşinci Meclis

Zekiye yalnız

Zekiye [Pencerenin kenarından acı acı gülerek) — Beyi seven bir vakit ardından ayrılmazmış! Bak, söz söylerken vatandan başka bir şey düşünür mü? Bak, hiç hatırına gelir mi ki, burada bir zavallı

var; kendisinden ayrılmayı canından ayrılmaktan beter biliyor da ayrılmamaya çâre bulamıyor! Seni seven bir vakit ardından ayrılmaz, öyle mi? İşte ben de nynlmayacağım. . Amma erkek değilmişim. .

Kim bilecek?

Altıncı Meclis >ıZekiye, HanifeHanife [Odaya girerek) — Kızım! Hanım kızım!

(Zekiye Telâşla bir odaya koşar)

Hanife — Nereye gidiyor? Nereye gidiyorsun? Kızım! Benim hanım kızım! Ben hasta 1 "Pek çok; epey" anlamına gelen bu sözcük, burada, "Haydi", "yürüyün gidelim" anlamına kullanılmış.

-41-

olunca bir fincan ilâcı iki saatte getirir; kendi istediği iş için, bak keklik gibi sekiyor!

Zekiye (Yarı giyinmiş olduğu halde odaya girer, Hanife'yi görmez, bir yandan giyinir)

— Kardeşim! Efendim kardeşim! Kucağımda öldüğün zaman arkandan çıktığı için saklamıştım. Şimdi kim bilir ben kimin kucağında öleceğim de arkamda bulunacak?

Hastalık bulaşırmış! Keşke gerçek olsa da, bana bu-laşsa. . Keşke benim de bir kardeşim olsa da, onun kucağında ölsem.

Hanife — Bu nasıl kılık? Ne yapıyorsun? Zekiye [Öfke ve üzüntüyle titreyerek)

— Gel buraya kadın! Beni bahçelere götür de erkeklere göster diye sana kim dedi? Bana bir erkekten mektup getir diye sana kim dedi? Kim dedi? Kim dedi? Söyle bakayım?

Hanife — Kızım! Hanım kızım! Ne oluyorsun?

Zekiye — Ne mi oluyorum? Ben bilir miyim, ne oluyorum? Çıldınyorum, aklım başımdan gidiyor. Kendimi öldüreceğim. Anladın mı? Sebep de sensin. . Hepsine sebep sensin. .

Hepsine. .

Hanife — A kızım! Ben ne yaptım?

Zekiye — Ne mi yaptın? "Beni seven arkamdan ayrılmaz," dedi, işitmedin mi? Sesi hâlâ

buraları dolduruyor, işitmiyor musun? Yüreğime sarılan aslan pençesini görmüyor musun?

Beni çekiyor. . Bilmezsin ki, nasıl çekiyor? Bir kere de yüzüme bak! Hiç benim gözlerimi böyle kan içinde gördün mü? Hiç benim yüzümü böyle toprak renginde gördün mü?

Çekiyor. . Aslan pençesi çekiyor. . Tâ yüreğim-

-42-

ile. . Tâ can evimde. . Sebep de sensin. . Anla ı IH ben ne yaptım deme. . Mindere kapanıp ağlayarak) Keşke memelerinden ağzıma süt yerine zehir akıtaydın da bu halleri görmeyeydim.

Hanife — Kızım! Hanım kızım! Hay Allah canımı alsın. Ne diyeceğimi de bilmiyorum.

Zekiye [Kendisini toplayarak) — Sütnine-elgim! Benim merhametli sütnineciğim! Ben »ana böyle acı sözler söyler miydim? Ben senin böyle yüzüne bağırır mıydım? Elimde de- 011...

Kendimi tutamıyorum. Ah! Hâlimi bilmezsin ki. . Sütnineciğim. . Verdiğin süt iliklerimde duruyor. Hâlâ gözümün önündedir. İten çocukken ağlasam kederinden acı acı Mülerdin, gülsem sevincinden gözlerin dolardı. Ben keyfimi bozsam hastalanırdın, hasta-lansam sen ölüm hâline gelirdin. Bak bu yaşa geldim de hâlâ kucağına yakışıyorum. . Benim için ağladığın elvermedi mi? Döktüğün yaşlar yüzüne yer etmiş! Gönlünü mü kırdım? Sen gücenmezsin, değil mi? Sen bana helâl edersin, değil mi? Sütnineciğim! Nineci-gim!

Hakkını helâl et! Ben gidiyorum.

Hanife — Kız sen çıldırdın mı? Beni ak saçımla tımarhanelerde mi süründüreceksin?

Nereye gidiyorsun?

Zekiye — Ah! Nasıl seviyorum bilsen! Gitmezsem mutlak kendimi öldüreceğim. Dünyam, âhiretim yıkılacak. . O da görevim değil. Cehennemde azap ederse Allah eder. O dünyada kalacak, o. . Ben kara toprakta yatacağım, o belki başkasının. . (Şiddetle Hanife'nin kucağına koşarak) Ah! Nineciğim! Sanki ninem mezardan çıkmış da giysilerini değiştir-

miş. Beni bırak! Beni düşündürme! Çıldırdığımı ister misin? Ne kendimi öldürebiliyorum ne ölü yaşamak elimden geliyor. Ağlayarak) Gideceğim. Gideceğim. Onu seven bir vakit ardından ayrılmazmış!

Hanlfe [Şaşkın şaşkın) — Kızım, kızcağızım! Hay ayaklarım kınlaydı. Hay ağzım kuru-yaydı. Hay Allah bin türlü belâmı vereydi de. .

Zekiye — Sus! Kendisine kötü dua etme! Ben şimdi kendimde değilim. Aklım başımda yok.

Ölümden beter hâller geçiriyorum. Cehennem azabı çekiyorum, değil mi? İşte bana bu belâların bir dakikası, şimdiye kadar yaşayışımdan tatlı geliyor! Şimdi gideceğim. Kim bilir, bu gece hangi ağacın altında, hangi mezarın üstünde yatacağım? Kim bilir, çevremde akrep mi bulunacak, yılan mı dolaşacak? Kim bilir, aç mı kalacağım, susuzluktan mı

öleceğim? Gideceğim. . Yine gideceğim. . İslâm'ın arkasından gideceğim. O da benim gibi

"Gideceğim, gideceğim!" diyordu. (Zekiye bu sözleri söylerken, Hanije gittikçe şaşırır.

Zekiye gittikçe öjkelenerek mertçe bir tavırla) Gideceğim. Gideceğim. O gitti, ben hâlâ

burada duruyorum. (Zekiye kapıyı gürültüyle örter çıkar.) Yedinci Meclis Hanife yalnız

Hanife (Kendisini toplayarak) — Ah! Nereye? Kapıyı paralamış! Hâlâ gidiyor. Kızım! Kızım!

Zekiye! Gerçekten gidiyor, gerçekten gitti. Ah! (Mindere yığılır) (PERDE KAPANIR)

PERDE n

[Perde açılınca Süistre kalesinin bir tabya-mnda ötede beride bir takvnn gönüllüler otur-ttmş. Zekiye, erkek giysisiyle içlerinde

görünür.) ; Birinci Meclis

Gönüllüler, Neferler, Abdullah Çavuş, Zekiye

Bir Gönüllü — Susun. . Susun. . »

Başka Bir Gönüllü — Ne var?

önceki Gönüllü — Mızıkayı işitmiyor mu-•mı?

İkinci Gönüllü — Ey, telâşın ne? İşte asker geliyor.

Birinci Gönüllü — Hava kavga havası. .

Zekiye — Mızıka kavga havası çalıyorsa biz de kavga türküsü söyleriz.

İkinci Gönüllü — Şunun da çocukluğuna bok!

Abdullah Çavuş — Bunun çocukluk nerelinde? Kavgada kavga türküsü söylemekle luyâmet mi kopar?

Birinci Gönüllü — Canım svısun. .

Bir Kaç Kişi Birden — Gelin türküye! Gelin türküye!

Hepsi Birlikte:

Amalimiz, efkârımız ikbâl-i vatandır. Serhaddimize kal'a bizim hâk-i bedendir Osmanlılarız ziynetimiz kanlı kefendir

Gavgaada şehâdetle bütün kâm alırız biz Osmanlılarız can veririz nâm alınz biz Kan ile kılıçtır görünen bayrağımızda Can korkusu gezmez ovamızda dağımızda Her kuşede bir şîr yatar toprağımızda

Gavgaada şehâdetle bütün kâm alırız biz Osmanlılarız can veririz nâm alınz biz Osmanlı adı her duyana lerze-resândır Ecdadımızın heybeti mâruf-u cihândır Fıtrat değişir sanma! Bu kan yine o kandır

Gavgaada şehâdetle bütün kâm alınz biz Osmanlılarız can veririz nâm alınz biz Top patlasın, ateşleri etrafa saçılsın Cennet kapısı can veren ihvana açılsın Dünyada ne bulduk ki ölümden de kaçılsın

Gavgaada şehâdetle bütün kâm alınz biz Osmanlılarız can veririz nâm alırız biz1

1 İsteğimiz, düşüncemiz vatanın yükselişidir / Sınırlarımıza kale bizim, beden toprağıdır / Osmanlılarız, süsümüz kanlı kefendir // Kavgada şehit olarak bütün sevinç duyarız / Osmanlılarız, can veririz, ün kazanırız biz // Kan ile kılıçtır görünen bayrağımızda / Can korkusu gezmez ovamızda dağımızda / Her köşede bir arslan yatar

toprağımızda // . . // Osmanlı adı her duyanı titretir / Atalarımızın büyüklüğünü bütün dünya bilir /

Yaratılış, huy, değişir sanma // . . // Top patlasın, ateşleri çevreye saçılsın / Cennet kapısı can veren dostlara açılsın / Dünyada ne bulduk ki ölümden de kaçılsın // . .

İkinci Meclis

öncekiler, Askerler, Miralay Sıdkı Bey

Bıdkı Bey — Kalede kalmak isteyenler bir İn rafa aynisin.

Bir Gönüllü — Hep burada kalmak istiyoruz ki, buraya geldik. Birbirimizden niçin aynlıtcağız?

Sıdkı Bey [Hiç kimseye yüz vermeyerek) s- Ağalar! Düşman suyu geçti. Şehrin öbür («rafında herkes birbirine giriyor. Memleket bir iki güne kadar bütün bütün kuşatmaya Uğrayacak gibi görünüyor. Allah zeval1 vermesin, devlet kalesini kendi askeriyle de ko-fUynbilir. İçinizden her kim burada bulun-ttmk istemezse, paşadan izin var, hemen bu gün dışan çıksın.

Bir Gönüllü — Düşman çok, asker az, bi-iî duna azaltmak mı istiyorsunuz?

Abdullah Çavuş — Asker az olmakla kıyâ-tnet mi kopar? Azdan az olur, çoktan çok.

Sıdkı Bey — Kıyamet mi kopar? Kıyamet mi kopar? Sen sus da bir az şunlar söylesin.

Abdullah Çavuş. — Ay, ben söyleyince kı-yftmrl mi. .

Bıdkı Bey [Sözünü keserek) — Sübhân-Al- İMthl" Ağalar. . Kuşatmada kurşundan, gülleden başka açlık, susuzluk da var. Kim kendilini kurtarmak isterse. .

Bir Gönüllü (Miralayın, karşısına gelerek)

) ftoıı; yıkılma.

1 Tann'yı her türlü kusurdan, eksiklikten ayn tutarım.

— Bey! Bey! Biz buraya kendi irâdemizle geldik. Gelişimiz ancak bu gün için idi. Siz bir elinizle bize düşmanı gösteriyorsunuz, bir elinizle kaçacak kapıyı! Saçıma sakalıma ak düşmediğine mi bakıyorsun? Ben yaşadığımı yeter görüyorum. Kefenimi boynuma, şehitliği gözüme aldım. Bağdat'tan buraya kadar o niyetle geldim.

Abdullah Çavuş — İşte hepsi de böyle söyleyecek, hepsi de bu akılda. . Ay! Ne danlıyorsun? Bir kere de iş benim dediğim gibi çıkarsa kıyamet mi kopar?

Sıdkı Bey (Hiç birine yüz vermeyerek, gönüllüye) — Birader, sözüm size değil.

Bir Gönüllü — Hangimizedir?

Başka Bir Gönüllü — Hangimizi daha kavga başlamadan düşmandan yüz çevirecek kadar alçak sanıyorsunuz?

Sıdkı Bey — Pek iyi! Siz de bizim gibi vatan yolunda ölmek istiyorsunuz. Çalışmanız Allah'ın katında ziyan olmaz. Hayatınız giderse adınız kalır. İnsan olana öldükten sonra bir güzel ad bırakmak, belki hiç ölmemekten hayırlıdır. Gönlünüzü sağlam tutun, ölümden korkmayın ki, korksanız da korkmasanız da elbet de bir gün gelir sizi bulur.

Kurtulamayacağı şeyden kaçmak insana lâyık değildir. [Zekiye'ye hitaben) Çocuk!

Zekiye — Efendim.

Sıdkı Bey [Garip bir bakışla yüzüne bakarak) — Sen kimsin?

Zekiye [Telâşla) — Âdem. .'

1 Hem "insan" anlamına gelir, hem de erkek adı olarak kullanılır.

Sıdkı Bey — Adın nedir?

Zekiye Kendini toplayarak) — Âdem efen-(liııı.

Sıdkı Bey (kendi Kendisine) — Ne münâ-««•betsiz hülyalar! (Zekiye'ye) Kaleden çıkmaya İzinlisin.

Zekiye — Kalede kalmaya izin yok mu?

Sıdkı Bey — Çocuğum! Ne işe yararsın ki, »eni alıkoyayım?

Zekiye — Vatan için öleceğim. Başka ne hizmet istersiniz?

Sıdkı Bey — Sen daha silâh kullanamazsın.

Zekiye — Ben size canımı sunuyorum. Siz bana yaşımın küçüklüğünü söylüyorsunuz.

Buraya adam öldürmek için mi geldiniz? Ölmek için mi? Öldürmek içinse beni de öldürün.

Ölmek içinse, emin olun ki sizden daha kolay, daha rahat ölürüm.

Abdullah [Miralaya yaklaşarak) — İçimizde şu zavallı çocuk kalınca kıyamet mi kopar?

Sıdkı Bey — Sen galiba bir vakit olacak ki, kale elden giderse, yine, "Kıyamet mi kopar?"
diyeceksin.
Abdullah — Hayır beyim, ben ölmeden kale elden gitmez. Öldükten sonra da söz söyleyemem a. Nasıl, "Kıyamet mi kopar?" derim. .
Zekiye — Benden ne istersiniz? Vatan bir Allah tekkesi değil midir? Tekkeye gelen kurbanın semizliğine, zayıflığına bakılır mı? Lütfen, çocuklarınıza da devlet yolunda ölmeye İzin verin. Bu kadar gençler veremden, vebâ-

dan ölüyor, bir ikisi de kurşundan, gülleden ölürse ne olur?
Abdullah — Şu (çocuk da kalsa) sanki ne olur? Kıyamet mi kopar?
Sıdkı Bey [Sevecenlikle Zekiye'nin yüzüne bakarak) — Çocuk. . [Kendi kendisine) Bıyıksızı ölmek ister, ak sakallısı ölmek ister. . ne diyeyim. Allah cümlesini vatana bağışlasın.
Üçüncü Meclis Öncekiler, İslâm Bey
İslâm Bey [Göğsünde bir kaç yara olduğu halde koşarak) — Bey! Bey!
Zekiye — Ah!
İslâm Bey — Sudan geçtiler.
Zekiye — Kanlı nişanlan göğsünde duruyor.

İslâm Bey — On bin kadar vardılar. Üç yüz kişi ile karşıladık. Üç saat uğraştık. Üç
saatte. . Ah, üç saatte. . Arkadaşların hepsi toprak oldu, hepsi âhirete gitti. Lâkin en güçsüzü bile iki düşman olsun birlikte götürdü. Cenazeleri yerde yatıyor. Hâlâ düşman, uyur arslan görmüş kartal gibi birine yaklaşamıyor da yanlannda dolaşıyor. Bey! Üç yüz kişi idik. On bin süngüye karşı durduk. Gülle arasında sektik. Başımıza dolu gibi kurşun yağdı. Sonunda süngü süngüye geldik. Osmanlı('mn) ne demek olduğunu gösterdik, hepimiz öldük. . Ah! Hepsi öldü. Yedi kişi kaldık. . Sağlıkla kalmayaydık. Allah da bilir ki, ben onlara kavuşmak iste-

dim. . Allah da bilir ki, ben herkesin önünde idim. . Cephanem tükendi, kılıcım kırıldı, kollarımdan tuttular, kollarımı bir türlü kurtaramadım. Beni zorla kaleye çektiler. Ne yapayım? Ben ölümü kovaladım tutamadım, beni kovalayanlar tuttular. Esir oldum. Hiç

olmazsa vatandaşlarıma esir olmayaydım! Ah, vatan! Vatan! Senin hayatın tehlikede, ben hâlâ sağ duruyorum.

[Zekiye bu sözler arasında yavaş yavaş İslâm Bey'e yaklaşır, İslâm Bey baydır, Zekiye'nin kucağına düşer. Herkes çevresine toplanır.)

Sıdkı Bey — Abdullah, buraya gel. Şimdi beyi alırsın, doğru benim odama götürürsün.

Her hizmetine bakarsın. Cerrah çağırırsın. Hrkim getirtirsin. Ben gelinceye kadar bir dakika yanından ayrılmazsın, anladın mı?

Abdullah — İyi amma, ya düşman kavgaya başlarsa ben bulunmayacak mıyım?

8ıdkı Bey — Bulunmadığın vakit kıyamet mi kopar?

Abdullah — Evet! Öyle ya. . Kıyamet mi kopar? Kıyamet kopmaz amma! Her ne ise. .

[Kendini toplayarak) Ben de kaleyi kurtarma-y« çalışacağıma, böyle kaleler değer bir yiğidi kurtarmaya çalışırsam kıyamet mi kopar? [İs-Irtın Beyi kucaklayıp kaldırmak ister.)

Zekiye — Çekil! İşte canım kucağımda. . Jşlr ölüm hâlinde. . Onu da sen mi alacaksın!

Kılıyor musun? Anlıyor musun? Seviyorum.

Sıdkı Bey — Ne oldun çocuğum?

Zekiye [Kendisini şaşırarak ve toplamaya V> ılıyarak İslâm'ı Abdullah Çavuş'a bırakır ve

yavaş yavaş doğrulur) — Kim? Ben mi? Demek ki, bilmiyorsunuz. . Demek. . Demek ki. .

Bütün bütün kendini toplayarak sahte bir soğukkanlılıkla) Anlamamışsınız, ben Manastırlıyım.1 Şimdiye kadar bu adamın sayesinde yaşadım. . İşte ölüyor. . Görüyorsunuz a. . Ölüyor. . Canımı alıp da ona verebilir misiniz? Veremezsiniz değil mi? Hiç değilse bırakın da, ben onun konağında doğdum, o da ölecekse benim kucağımda ölsün. Vatan nedir? Biliyorsunuz. Gönül nedir? Bilmez misiniz?

Sıdkı Bey — Git. . Git yavrum. Sen de birlikte git. [Gözlerini silerek) Ne kadar senedir ki insanın gözü nasıl yaşanr unutmuştum.

Zekiye İslâm Beyin arkasından gider. Öteki beriki yavaş yavaş dağılmıya başlar.) Dördüncü Meclis Sıdkı Bey, Rüstem Bey

Sıdkı Bey — Kaybolmuş! Hiç adam kaybolur mu? Özellikle kız. . Ben onun nerede olduğunu bilirim. Anasının yanında, kardeşinin yanında. . Mezarlarını gözümün önüne getiremiyorum, görmedim ki getireyim, fakat zihnimde buluyorum. (Mektuba bir daha göz gezdirerek ve acı acı gülerek) Zavallı adam, kayboldu diye beni avutmak istiyor. Zekiye de gitti öyle mi?

Dünyaya yapyalnız geldim. Geldiğim gibi yapyalnız kaldım. Zâti kavgadayım. Kavgada vatanın sınınyla âhiretin sının

1 Balkan yarımadasında bulunan Makedonya'da bir kent. -52-i

■ namda beyninde ne fark olur? Azrail baş Unumuzda dolaşıp duruyor. Bu gün olmazsa yarın gider hepsini görürüm.

Rüstem Bey (Miralaya yanaşarak) — Beyefendi! Müsâde buyurur musunuz? Şilt bir şey soracağım. Benim bir okul arkadaşını vardı; adı Ahmed'di. Tıpkı size benzerdi.

Mftlâzımlıkla1 Manastır'a gitmişti. Sonra kayboldu. On altı, on yedi senedir bir haberini ulunuyorum. Eğer geçen gün, "Ben Harbimden* çıkmadım" dememiş olsaydınız, "Mut-Inh odur, sonradan Sıdkı mahlası3 almış" di-yr hükmedecektim. Acaba sizin öyle bir kar-z var mıdır? Varsa, bana durumundan verebilir misiniz?

Sıdkı Bey — Hayır beyim! Benim öyle kar-flrglın yoktur. Ama sorduğunuz adamı bilirim, kendim gibi bilirim. Manastır'da yüzbaşı Olmuştu. Ali Bey derler bir arkadaşı da vardı.

BİiS Ahmed Bey'i nasıl severseniz, Ahmed Bey de Ali Bey'i öyle severdi. Belki Ali Bey'i de biliminiz.

Rüstem Bey — Nasıl bilmem. Zavallı çocuk. . o da bir kardeşimdi. Öyle kardeş ki belki anamız babamız bir olsa düşüncemiz, huyumuz o kadar bir olmazdı. Zavallıyı kurşuna dizmişler.

Sıdkı Bey — Niçin dizdiklerini biliyor mu-iunuz?

Rüstem Bey — Hayır, ben o vakit Bağ-lint'ta idim. Bir haber şu evden öteki eve gi-I Teğmen rütbesiyle. 9 Harbokulu'ndan. I Takma adı.

dinceye kadar yansı etrafa dökülüyor. İçine yansından çok yalan kanşıyor. Manastır'dan Bağdat'a gelen haberlerden ne öğrenilebilir?

Sıdkı Bey — Söyleyeyim de dinleyiniz. Ali Bey Manastır'da evlenmişti. Alayının kaymakamı olacak edepsiz, bir gece beyin evine misafir gider. Ne misafir! Kahrolacak mel'un,1 vatanın namusunu korumak için beline takılan kılıcı eline ahr da zorla çocuğun haremine tecâvüz etmek ister. Bir asker, bir insan, öyle bir köpeğe ne yapar? Beynine bir tabanca vurur, canını cehenneme gönderir. Askerlik gayretini, insanlık namusunu bilenlerin hepsi, çocuğu alkışlarlar.

Rüstem Bey — Kim olur da alkışlamaz?

Sıdkı Bey — Dîvân-ı Harp!2 O, hiç sizin düşüncenizde bulunmadı. O vakitki dîvân-ı

harplerin üyelerini bilirsiniz a? Hani bir rütbe üst tarafındaki zabite çubuk doldurarak, vekilharçlık3 ederek, ayak öperek, dayak yiyerek yetişen ağalar! Çocuğun bir mahkemede asker kaçağı gibi, vatan hâini gibi kurşuna dizilmesine hükmettiler.

Rüstem Bey — Allah Allah! !

Sıdkı Bey — Şimdi bir de kendinizi Ah-med Bey'in yerine koyun. Ali'yi kurşuna dizecek bölüğü kumandaya emir alaydınız, ne yapardınız?

Rüstem Bey — Allah göstermesin! Ben kurşuna dizilirdim, yine o alçaklığı yeğlemez dim.

1 Lanet olası.

2 Yüksek askeri mahkeme.

3 Kâhyalık ederek; ayak işlerini görerek

ı

■ dkı Bey — O da tıpkı sizin gibi düşündü. Anlaşılıyor ki bir okulda, bir meslekte yetişmişsiniz. Ahmed Bey emri alır almaz, doğ-m I)lvân-ı Harb'e gitti. Ben yanında idim, durumu tamamıyla bilirim. "Ben askere, bu yoldu can vermek için girdim. İsterseniz beni de Ali Hey'le birlikte kurşuna dizin. Hazırım. An-onk. cellât olmak elimden gelmez. Hattâ

em-fplİlginiz iş cellâtlık da değil, adetâ kaatillik. C> hizmeti bir başka bendenize1

gördürün!" dedi.

Rüstem Bey — Benim arslan kardeşim! İnsan Ahmed'im! Adam böyle olur.

Sıdkı Bey — Dîvân-ı Harp bunda da sizin ğthl düşünmedi. Ali Bey kaatil idi, Ahmed Bey İMİ oldu. Ali'yi kurşuna dizdiler. Ahmedi de. . Alıned'i de, "keçe külah" ettiler.2 "Keçe kü-İfth" olmak bir askeri nasıl etkiler, bilirsiniz »?

Rüstem Bey — Allah öyle hâkimlerin yüz bin türlü belâsını versin! Demek ki, insan namusunu korumamalı imiş! Demek ki, asker olan cellât olmalı imiş! Öyle mi?

Sıdkı Bey — Zavallı Ahmed; o da Manas-tır'da evlenmişti, üç yaşında bir oğluyla, on dört aylık bir de kızı vardı. Gördüğü rezaletin, hakaretin üzerine, evine gidemedi. İki mantım, iki günahsız çocuğunun yüzüne bakmaktan utandı. O gülle, kurşun yağdığı zamanlar metris3 altına girmeyen adam, biri yüzüne baksa kendisini utancından eriyecek I Kulunuza.

'2 Ordudan attılar.

3 Siper.

sanırdı. Vahşi hayvanlar gibi ormanlarda, ağaç kovuklarında saklanırdı. Her gün bin kere kendini öldürmeye kalkışırdı. Sonra bu dünyaya kendi isteğiyle gelmediğini düşünürdü; öteki dünyaya kendi isteğiyle gitmekte hak göremezdi. Allah'ın hikmetiyle, insanın bahüyla, dünyanın durumuyla ilgili ne okumuş, ne işitmiş ise hepsi her dakika gözünün önünde dolaşırdı. İnancında Allah'ı, onun

yarattıklarım, kendi adaletinin kavrayışından yaratmış bir kahredici güç bulmuştu. Allahı'-nı severdi, kulluk ederdi, fakat o kadar gözü

korkmuştu ki merhamet edilmesi için yalvarmaya cesaret edemezdi. Ama insan. . İnsan gözünde o derece alçaktı ki kendinin de insan olduğunu düşündükçe, kendi kendisini aldatmaya çalışır, karnını doyurmak için dağ başlarında dört ayaklı yürür, ağzıyla otlardı.

Ah! Kendisini taşıyıp da bu dünyaya getiren ana, o zaman şüphesiz karnını yüz bin parça ederdi. Dünya. . Ya hele dünya. . Bir kere onun gözüyle bak. Sanki felek, bir çocuk. . Dünya onun elinde bir top. . Felek oynar, dünya yuvarlanır. Çocuk oynar, top aşınır. . Şimdi kırmızı görünen şey, gözünü yumup açmcaya kadar san olur. Şimdi doğru görünen şey, gözünü yumup açıncaya kadar eğri-lir. (Kendisini kaybederek) Ah! Kaç bin kere kuyrukluyıldız kadar bir yıldırım olup da bu çocuk oyuncağını, bu alçak toprağı, bu zulüm dünyasını, bu insana mezar olmaktan başka bir şeye yaramayan belâlar âlemini bir vuruşta yüz bin parça etmek hayâleriyle çıldıracak derecelere geldim. . Kaç bin kere. .

Kültem Bey (Sözünü keserek) — Biz Ah-HM>ı1 Hey'den söz ediyorduk. Şimdi kendinizi iftylpıneye başladınız.

•lâkı Bey Kendisini toplayarak) — Yok! Jim bazı kere konuşurken öyle dalarım. Za-Vflllıııın çektiği felaketleri gözümün önüne getirtilin de. .

RIUtem Bey — Zaran yok. . Sonra ne oldu? Kendi kendisine] Bu, mutlaka Ahmed'dir H

Krtıdini bildirmek istemiyor.

ı

■ dkı Bey — Sonra ne olacak? Âhirete gi-^(mryince, dünyada âhiret için yaşayanların ilunyası olan Hicaz'a gitmişti. O zamanlar gön-|fl Adeta taş kesilmişti. Belki üzerine hızlı

çar-JJIİKH ateş çıkardı, ama kendisi etkilenmezdi.

RUstem Bey — Hicaz'da da yanında miydiniz? Sözlerinizi kendi vicdanınızı anlatır gi-|H

«ftylüyorsunuz!

Bıdkı Bey — Size dedim a, her hâlini bilirim, kendimi bilir gibi bilirim.

Rüstem Bey (Kendi kendisine) — Hiç şüp-hfs kalmadı.

Bıdkı Bey — Garip hâldir! Hicaz'da bulunduğu zaman hiç dünyayı düşünmek iste-ftie^di.

Eşini, çocuğunu unutmuştu. Bir türlü vatanını unutamadı. Bir türlü devletin kendisini yetiştirmek için harcadığı paralan gönlünden çıkaramadı. . Sonunda görev, vic-dflnına üstün geldi. Yine askere girdi. Amma \t asker! Nefer. .

Rüstem Bey — Nefer mi?

Sıdkı Bey — Nefer. . Hem neferlik tam beş yıl sürdü, tezkeresini bırakmadıkça onbaşı

ulumadım!

Rüstem Bey — Onbaşı mı olamadın? Sen

mi?

Sıdkı Bey [Tehdit ile bakarak) — Hayır, ben değil.. O. . Ahmed Bey! (Yine kendisini tophyarak) İş o derecede kalsa. . Eski rütbesini tekrar alıncaya kadar hiç kimseye kendisini bildirmemişti. Bir daha keçe külah olmayı kim ister? Yalnız, o rütbeye geldikten sonra Manastırda bir dostuna mektup göndere-bildi, Manastır'da topu bir dostu vardı, mektup gönderişi de çolugundan çocuğundan bir haber almak içindi. Sağlıkla haber almıya kalkışmaya idi. İlk aldığı mektupta hareminin kendisi için beş yıl verem döşeklerinde yattıktan sonra özlemle öteki dünyaya gittiği yazılmıştı. Arası iki yıl geçmedi, dostundan bir mektup daha aldı. İkinci mektuptan ne haber beklersiniz. Oğlu da vefat etmiş. Son nefesinde iki söz söylemiş: Önce, "Babacığım!" demiş; sonra, "Vatan. ." Babacığım dediği vakit gözlerini gök yüzüne dikmiş, sanki babasını aramış. Vatan dediği vakit çevresine bakınmış; sanki her bakışı, "Yatacağım toprağı düşmana çiğnetmeyiniz!" dermiş. . Felâket bununla bitti mi sanırsınız? Hayır! Dostundan bir yeni mektup daha geldi. İçinde "Kızın kayboldu!" diyor; kızının da öldüğünü söylemek istiyor. Belli ki o zavallı da ihtiyarlamış! O

zavallının da yüreğine zayıflık gelmiş! Çektiği belâlardan o kadar yılmış ki, Ah-med'e kendi derdinden bir pay vermeye kıyamamış. İşte Ahmed Bey'in hâlini anladınız. Şimdi onun da senin gibi, belki senden büyük bir rütbesi var. Allah rızası için bir yerde

gelirsen tanıma! İstersen selâm bile ver-llif. Adını işitirlerse, belki yine keçe külah »ıirrler.

Hareminin, oğlunun, kızının mezan-Hi göremedi, belki kendi mezarını da vatanda İni tıkmazlar.

Zavallının vatanı içinde yaşanmışını engellediler, belki vatanı için ölmesini (engellerler.

RUstem Bey — Beyim! Ahmed Bey benim arkadaşımdı, kardeşimdi.. Öldü.. O kadar ftlclfı ki, hattâ gönlümde, zihnimde araşan ha-yAlini bulamazsın. Fakat bana yine bir kardeş IA/.ım. . Sen yerini tutar mısın? Yerine seni koysam kabul eder misin? Edersin değil mi? Ben Ahmed Beyi öldü

biliyorum; ben Sıdkı Bpy'in sevgisini istiyorum. Ağzımdan Ahmed İley'in adını kim işitirse Sıdkı

Bey'i getirsin ytlzüme çarpsın, başımı beynimi paralasın.

Beşinci Meclis

öncekiler, Bir Gönüllü, Abdullah Çavuş

Gönüllü (Telâşla yanlarına gelerek) — Bey! Bey! Hücum var. . Düşman geliyor..

Abdullah Çavuş — Sanki biz onu bilmiyor muyuz? Düşman gelirse kıyamet mi kopar?

Sıdkı Bey (Kendi kendisine) — Şu çocuk da bir türlü zihnimden çıkmıyor. Ne acayip hayâl! Oğlum öleli üç yılı geçti..

(Kavga havası başlar. Trampete çalınır. Herkes silâh başına koşar.) i-, (PERDE KAPANIR)

• PERDE III

[Perde açılınca düzenli bir oda görünür. İs-klm Bey yataktadır.)

■; * Birinci Meclis >' Zekiye, İslâm BeyZekiye (Kendi kendisine) — Uyuyor, hâ. Uyuyor. Verdiği sözü ne de güzel tutmuş! Bak göğsünde kanlı yaralardan kaç övünç nişanı Vıtı! 11 ekim ne diyordu? Bu geceyi de geçirirse ynrina tehlike yokmuş. Öyle değil mi? Ah, umut, hekim sözünün doğruluğuna kalırsa. . Bf n de deli miyim? Hiç, Allah göstermesin, bir Irlıllke olsa gönlüm bu kadar rahatta mı olur? Ne kadar da tatlı uyuyor! Tek, uykusu bir dakika uzasın! Ömrümden bir yıl azalsa razıyım. [(UUümseyerek) İnsanın aklından ne deli deli hülyalar geçiyor! Acaba. .

Bir kerecik olsun. . Ah! Ayrıldığı vakit hayâlimi kıskanıyordum! prll! Şimdi bir gece rüyasında seni gördüğünü f

■ tyleseler, müjdesine canım vermez inisin? t Iyuyor. Ne güzel uyuyor. Melek de uyuşa böyle uyur. Saçları yastığa ne tuhaf dağılmış. Ispşke yastığı

göğsüm olaydı. . Keşke yorganı taçlarım olaydı. Böyle şeyleri insan söylüyor

da sonra dayanamıyor. Kucağıma aldım. Aklım, gönlüm, ciğerim hep göğsüme, kollanma geldi sandım. Uzaktan uzağa top sesi işitilmeye başlar) Hay Allah kahretsin. Ne hasta bilir, ne yaralı düşünür. . Topun ağzından herkese can dağılsa, belM bu kadar vakti vaktine atmaya başlamazlardı. Vatanınız için ölmeye mi geldiniz? Ya niçin vatanınızdan çıktınız? Pek iyi! Çıktınız, ölseniz. . Ölüm karşınıza gelince şahin görmüş ördek kadar kaçarsınız. Öldürecek adam buldukça bulutla yanşan kaplan gibi kovalarsınız. . Öyle değil mi? Sanki aldığınız canlar vücudunuza girecek! Sanki öldürdüğünüz adamlann ömrü sizin olacak!

Top sesleri gittikçe sıklaşır. İslâm Bey uyanır. Zekiye odanın bir köşesine saklanır.) İslâm Bey — Atın! Atın! Uyur arslanlan uyandınn. Şimdi yüzlerini karşınızda, pençelerini göğsünüzde bulursunuz. . Vücudumda ne var? Ha! Yaralanmışım. . Yazık ki kazandığım kavgalar. . kırdığım kılıçlar. . dağıttığım fırkalar1 hep rüya imiş! Yâ Rabb-ül-âle-min!2 Ben acaba ne büyük günâh işledim! Buhran içinde bile. gözlerim kapandıkça Ze-kiye'nin; açıldıkça yine Zekiye'nin yüzü görünüyordu. . İnsanı cehennemde iken kendisine cennette gibi göstermek adaletin^ yakışır mı? Cihan bu ya! Elbet de yaralanah çok zamandır. . O

kadar düşleri, hülyâlan geçirmeye aylar ister. Top sesleri sıklaşır. Öfkeyle) Ah! Düşman karşısında adam bulamamış da güllesini kara topraklara, yalçın kayalara atı-1 Tümenler.

2 Evrenin Efendisi; Tann.

yor. Bizi istihkâm1 içinde görmekle kendisinde daha çok yiğitlik düşünemez a. Hele bire İki. . bire beş gelsin. . Dâima kurşununu göğsümüzle, süngüsünü gönlümüzle karşılamayı»

hazırız. Ancak, o böyle gayreti kalabalıkla bıistırmak isteyince, biz de elbet de demire

•«sı karşı tutarız. [Top sesi artar) Patla! Patla! ı Hu kalede senin sesinden değil, içindeki ateş i küreyi patlatsa onun gürültüsünden bile kor-' kaçak bir kadın, bir çocuk bulamazsın. Ne i | yanlış inançta imişim! Vatan yolunda ölecek kırk kişi yoktur sanırdım.

Gâlibâ düşman da < »smanlılan benim gibi görmüş! Evet, Osmanlılar söz arasında vatan için kaygılanmaz Mibi görünürler; o kadar kaygılanmaz gibi görünürler ki, konuştuğun adamı

taştan yapılmış resim sanırsın. Hele karşılarında bir düşman göster! Hele vatanın kutsal topraklarını bir yabancının pis ayağıyla çiğneyeceğini anlasınlar; işte o vakit halka başka bir hâl geliyor; işte o vakit insan en miskin köylü ile benim aramda hiç fark bulamıyor; işte o vakit o abalı kebeli Türkler, o tatlı sözlü, yumuşak yüzlü köylüler, o çifte koşulur öküzden fark etmek istemediğimiz zavallılar aradan bütün bütün kayboluyor da yerlerine Osmanlılığın, kahramanlığın ruhu meydana çıkıyor. En güçsüzü dişiyle kılıca, eliyle kurşuna salıyor. Kimse sınırın bir taşını, en değersiz bir taşını korumada, yavrusunu koruyan dişi arslan-dan, anasını sakınan erkek insandan geri kalmıyor. Baksanıza askeri düşmanın önüne getirinceye kadar kırbaç değnek kullanmıya

1 Siper.

mecbur oldular. Şimdi bir kere düşman göründü; o, kırbaçla, süngü ile getirdiğimiz askeri ileri gitmekten kılıçla, süngü ile, değnekle egnelleyemiyoruz. Şiddetle yerinden kalkarak) Estağfurullah! Bu kale, senin attığın güllelerle alınmaz. Elinden gelirse, git Azrail ile arkadaş ol. Önce hepimizin canını alsın. Ondan sonra belki. . Düşman da görmüyor mu ki kendisinden beş kişi kanlar, topraklar içinde yuvarlanmadıkça, bizden bir kişinin ruhunu göklere göndermek mümkün olamıyor?

Zekiye — Yarabbi! Ben şimdi nereye kaçayım? On iki gündür aklı başında değildi. Ben de kendimi ne güzel saklıyordum. Bu gün ona da meydan kalmadı.

İslâm Bey [Gittikçe şiddetini arttırarak)

— At! At! Tek başıma bütün gücüne karşı gelmekten çekinir sem Osmanlı namı bana haram olsun! Bir kırık kılıçla sekizini yanm saat

kovaladığım askerlerinden nâmert1 olayım!

Yine yatağa yığılır.)

Zekiye [Bu sözleri işittiği sırada yerinden kalkar. Gitgide telâşa başlar) — Yine kendisini hasta edecek. .

İslâm Bey [Yatağından toplanarak)

— Kimdir o.

Zekiye (yüzünü göstermemeye çalışarak)

— Kimse yok efendim. . Bendenizim. . Abdullah Ağa ile beraber hizmetinize tâyin etmişlerdi. .

İslâm Bey — Bu ses! Baksanıza ben kaç gündür yatıyorum?

1 Mert olmayan.

Zekiye [Pek üzüntü verici bir tavırla) — Ben bilir miyim? Her gece yanınızda idim. . Bir çok zaman oldu. .

İslâm Bey — Buraya gelsenize. . Buraya. . Daha yakın. . Siz kimsiniz?

Zekiye (Sürekli kendisini gizlemeye çalışarak) — Kim? Ben? Bendeniz mi? Miralay bey sizin hizmetinize. .

İslâm Bey — Ah! Mümkün değil.. Allah İki Zekiye yaratmaz. Gözlerimde aksin nasıl Ikileşiyor ben hâlâ ona şaşkınım. [Ellerini tutarak) Söyle. . Söyle Allah aşkına söyle. .

Yaralarımdan bayıldığım zaman senin kucağında mı yattım? Buhran içinde iken gözümün önünde dâima dolaşan sen mi idin? Sen Ze-kiye'sin değil mi? Allah aşkına kendini saklama!

Sen vallahi Zekiye'sin. Eğer Zekiye değil-•rıı ben mutlaka şehit olmuşum. Allah bana grkiye kılığında bir melek göndermiş. Söyle, eftcr bir sevdiğin varsa onun başı için söyle, dünyada mıyım, cennette mi?

Zekiye — Dünyada bir sevdiğim var. O da ■ensin. Senin bâşm için Zekiye'yim. Senin Zeklyenim. Manastır'dan çıkarken "Beni se-> Vtn ardımdan ayrılmaz" dediğini unuttun m»? Sesinin aksi hâlâ kulağımda, etkisi hâlâ yüreğimde duruyor.

tslfim Bey — Şimdi seni bırakıp da buralar» geldiğim için beni ayıplar mısın? Sen ra-llBİıııı. onurunu, kadınlığını, hanımlığım be-ttttıı için reddedersin, günde bir kaç yoksul hn»lrr dururken benim için bu gün bir lokma •hınrge muhtaç olursun, kapında bir kaç

hizmetçi bulunurken benim için bu gün bir ya-

ralıya hizmetçilik edersin; ya ben nasıl edeyim de kendimi yoktan var eden Allahım için seni bırakmayayım. Bilir misin, bence vatan iman ile birliktedir. Vatanını sevmeyen Allahım da sevmez. .

Zekiye — Ah, sen vatanını düşündükçe ne kadar büyüyorsan; ben de seni düşündükçe gönlümde o kadar büyüklük görüyorum. Söyle! Bana böyle sözler söyle. Sanki işittikçe hayatım artıyor, artıyor da vücudumdan taşacak gibi oluyor. Gönlümde güller açılıyor.

Düşüncemde güneşler doğuyor. Bu sözlerinin sayesinde ben de erkek oldum. Hem gönlüm giysimden (daha) erkektir. Yarın kavgaya çık. Sen elbet de herkesin önünde bulunacaksın a! Ben de elbet de sana herkesten yakın bulunurum. Her fedakârlığı göze alınm. Belki seninle ölümü paylaşamayız. . Yine büyüklük sende. . Yine kahramanlık sende. . Sen vatanın için çalışıyorsun. Ben senin için. Sen kendi sayende yetişmişsin, ben senin sayende yetişiyorum.

Dışarıdan, bir gürültü duyulur.)

İslâm Bey — O ne?

Zekiye — Bilmem!

İkinci Meclis

Öncekiler, Sıdkı Bey, Bir Kaç Zabit

[Birbiri ardından girerler.)

Sıdkı Bey — Şuraya toplanalım da bir' rimizin ne istediğini anlıyalım.

Bir Kaymakam — Bundan sonra kin

ne İstediğini anlıyacak bir şey kaldı mı ya? K.ılryi kim koruyacak? Devlet burayı Paşa'ya imlim etmemiş miydi? İşte bir gülle geldi, Pastı yi götürdü. Başsız asker nasıl kavga eder? İtinada duralım da. .

Abdullah Çavuş — Ey bir paşa ölmekle luvnmet mi kopar?

Kaymakam — Sus herif. . Kaledeki zaval-lılıiın acıyın! Burası devlete gerekeydi, Serdar htıclnt gönderirdi.

[Orada bulunan zabitlerin, erlerin her biri ymnt vermeye hazırlandığı sırada.) talim Bey Büyük bir öfkeyle yerinden Jir-İuytıak) — Herif, şeytan mısın? Şeytandan Mitti bir şey misin? Şeytandan daha kötü ne K

■ ır? Casus. . Mutlak bu köpek casustur. Bu

Jrif|mlz! Devlet bu kaleyi Paşa'ya emanet et-Uysi1, senin benim burada ne işimiz var?

Ser-İAr'ıİHn ne imdat bekliyorsun? Sanki düşma-i güllesi yeni gelenleri ayırır da onları mı

■■i? Sen geberdin mi? Şu karşında oturan-I ıtg değil mi? İmdat gelip de ne olacak? i ı

kalenin neresine yetişmiyor? Sen bu ' nn ekmeğim yemedin mi? Sen bu vata-ı iyesinde geçinmiyor musun? Ayvazlığa1 t 11 m yokken bu rütbeye gelmişsin. Devlete t Uınetin, bir kalesini düşmana vermek mi i ılı? Senin beline o kılıcı, rastgeldiğine il etsin diye mi taktılar? Ne duruyorsu-Nlye bu köpeği kurşuna dizmiyorsu-Blz burada teslim sözü

işitmeye de mi

HkİMnlıı mutfak ve yemek işlerinde çalışan yardım- Btllnıııına gelen bu sözcük, burada, komutanın emir) MUnnıma kullanılmış.

dayanacağız? Kanlarınız mı dondu? Yüreğiniz oynamadan mı kaldı? Ne şaşkın şaşkın bakınır durursunuz? Burada benden başka Osmanlı yok mu? Üzerine hücum etmek ister.

Zabitler araya girer.)

Kaymakam — Sen sus da ne söyleyecek-lerse şu zabitler söylesin.

İslâm Bey (Rüstem Beye) — Bak neler-saçmalıyor, siz de mi susuyorsunuz Rüstem Bey — Ben kale teslimini teklif eden hâine tüfek ağziyle cevap veririm.

Sıdkı Bey — Elverir!1 Bundan sonra her kim teslim sözünü ağzına alırsa kurşuna dizerim.

Birinci Zabit — Bu hâini ne yaşatıyorsunuz?

İkinci Zabit — Düşman karşısındayız. Baruta, kurşuna yazık değil mi?

İslâm Bey — Ben onu bir kılıçta iki parça ederim.

İkinci Zabit — Uğursuzun pis kanma girmekten ne çıkar?

Birinci Zabit — İyi düşünün! Sağ bırakmakta tehlike var.

Sıdkı Bey Abdullah Çavuş'a) — Şunu go tür! Yer altındaki odalardan birine hapset.

Kapısının önüne de iki nöbetçi bırak.

İslâm Bey — Bey, niçin tehlikeyi düşünmüyorsunuz?

Sıdkı Bey — Yılgınlığın yayılmasının, mezar kadar hapishane de önünü alır.

1 Yeter.

Üçüncü Meclis

Öncekiler, Başka Bir Zabit

[Dışardan gelerek.)

Başka Bir Zabit — Düşman sağ tarafa yığılmış geliyor. Silâh başına, silâh başına!

[Cenk trampetesi çalınmaya başlar. Herkes hızla dışarı uğrar.)

Dördüncü Meclis Sıdkı Bey, İslâm Bey, Zekiye

Sıdkı Bey (İslâm Bey'in önünü alarak) — Sen bir az dursana. Böyle hücumlara onlar da yeter. Bilir misin ki kale gerçekten tehlikededir. Ne imdat gelir, ne yiyecek var, ne para var. Ne zabit kaldı. Allah bilir amma, devlet bu kaleyi gözden çıkarmış.

İslâm Bey — Bey o nasıl söz! Hiç devlet kalesini gözden çıkarır mı? Serdar ne yapsın?

Düşman çok, asker az. Onlar bizim gayretimize güveniyorlar da düzenlerini bozmuyorlar.

Keşke göğsüme birinci dokunan kurşun canımı alaydı da sizden bu sözleri işitmiyey-ıllm.

Sıdkı Bey — Oğlum ben kalenin teslimini düşünmüyorum. Kurtarmaya bir çâre arıyorum.

Kaleyi teslim etmek istiyen, bu konuyu »eninle tartışmaz a.

İslâm Bey — Kurtarmıya çâre. . Kavga rderiz. . Ölürüz. . Teslim olmayız. . Vesselam.1

1 tşte bu kadar.

Sıdkı Bey — Kaleyi kurtarmaya daha güzel bir çâre var. Gerçekten ölecek adam ister.

İslâm Bey — Ben daha ölmedim.

Sıdkı Bey — Ölmedin amma, hastasın.1

İslâm Bey — Suphanallah! Hasta olan ölemez mi? Beyim siz düşüncenizi söylemeye bakınız. Ben vatanım için hasta iken de ölürüm; sağ iken de ölürüm. Bir kere ölsem di-rilsem, yine ölürüm.

Sıdkı Bey — Bu gece düşmanın ordusuna girer, cephanesini ateşleyebilir misin?

İslâm Bey — Ateşleyebilirim. Hattâ gerekirse, üzerine oturur öyle ateşlerim. Fakat orduya girmek mümkün olur mu? Orasını bilemem.

Sıdkı Bey — İşte mesele orada ya! Tasarım delilik gibi görünür. Yüzde bir umut, ya var ya yok. . Kusuru boşuna yakalanıp kurşuna dizilmek. . Elinden tutup da cephanenin başına götürmek mümkün olsa, her tehlikeyi gözüne alacak, kalede bin kişi bulurum. Bu kadar tehlikeli zamanlarda boşuna gibi görünen çârelere de imkân vermeye çalışmak gereklidir.

Bu bence bir inanç! Hattâ karar verdim. Akşam, gece, orduya gireceğim. Yalnız, yanıma bir arkadaş arıyorum.

İslâm Bey — Bu girişime ben yetmez mi idim?

Sıdkı Bey — Eğer bir kişiyi yeterli görey-dim, yapacağım şeye şimdiye kadar kendim girişmez miydim sanırsın?

İslâm Bey — Bey bu nasıl düşünce? Bu tabya, senin varlığınla duruyor. Yiğitçe bir hareket için maksadı mı harcayacaksın? 1 O dönemde bu sözcük "yaralı" anlamına da geliyordu.

Sıdkı Bey — A bey! Sen deminki edepsizin •talerine mi bakarsın? Burada bu kadar okul görmüş, bu kadar her rütbeyi bir kavgada kalınmış zabitlerimiz, bu kadar ecelle pençeleşmekten çekinmez askerlerimiz var. . Ah! Hasta idin! Görmedin ki ne mertlikler ettik. Düşman her gün kırkar ellişer bin kişi ile hücum ederdi. Bizimkilerin ikişer üçer bin kişisi bir yere toplanınca tabyaları korumakla yetinmezlerdi. Meydan muharebelerine çıkar-lıtrdı. Bir kılıç, on on beş süngü ile çarpışırdı. Dişler, tırnaklar, bayağı silâh gücünü

bulmuştu. Yanar kumbarayı1 kucaklayıp da düşmanın kafasına atanlar mı ararsın? Kesilmiş

kolunu yerinden koparıp da elinde silâh edenler mi eksikti? Allah bilir kavgalarımızı

gftreydin, Şehname2 hikâyelerinin gerçek olduğuna hükmederdin. Emin ol! Bu askerin her biri, bin canı olsa verir de kalenin bir ta-91111 vermez.

İslâm Bey Gözlerini süerek) — Ben de kız çocuklar gibi memnunluğumdan ağlıyorum.

Elllirim! Asker kaleyi vermez. Fakat düşman zorla alır. Paşa, şehit oldu. Sen de kendini te-lcf edersen, savaşı kim yönetecek? Herkesin yüreğinde gördüğün gücü, düşüncesinde de görüyor musun? Senin düşünceni almadıkça, kimin ne iş görebileceği var? Hem kendini ftklürteceksin, ordunun başını beynini para-Itıyacaksm; hem sonra kollar ayaklar çalışır diyorsun. Allah aşkına etme! Vatanına acı.

Sıdkı Bey — Ne yapayım evlât. En son çâ-

J Bir tür bomba.

3 Iran şairi Firdevsî'nin XI. yüzyılda yazdığı İran destanı.

reyi bir adama nasıl teslim edebilirim. Ya girişim sırasında yardım gerektiren bir iş

çıkarsa? Orduya kılık değiştirilerek girilecek. . Kim bilir, ne olur ne olmaz.

Zekiye [Bulunduğu köşeden çıkar) — İki kişi gerekiyorsa, biri de ben olurum.

Sıdkı Bey — O kim? Ah, zavallı çocuk! Sen yerinde otur.

İslâm Bey (Zekiye'ye) — Ne söylüyorsun?

Zekiye [İslâm Bey'e) — Merhametsiz, mezarının bir parça yerini de mi benden esirgeyeceksin? (Sıcücı Bey'e) İhsan buyurun,1 siz ölmeye bir adam arıyordunuz.

Öldürmeye gücüm yetmezse, ölmeye pek iyi yeter. Daha önce de söylemiştim; sizden kolay ölürüm. Orduya kılık değiştirerek girilecek buyurdunuz. Rumeliliyim, bir az lisan bilirim. Kılık değiştirmek de bana sizden kolaydır. Kılık değiştirerek girdiğim yerde kendimi pek çabuk tanıtmam. İnanmazsanız İslâm Beye sorun.

İslâm Bey [Duraksayarak) — Çocuk haklı gibi görünür.

Beşinci Meclis ; y Öncekiler, Abdallah Çavuş

Abdullah Çavuş — Yine karşıda asker toplanıyor. Sanırım saldın var. Sizi tabyaya çağırıyorlar.

Sıdkı Bey — Abdullah. j Abdullah Çavuş — Efendim. ; 1 "Bağışlayın" anlamına gelen bu sözcük; burada "izin verin" anlamına kullanılmış.

Sıdkı Bey — Buraya gel. Şu kale uğrunda

ölmek elinden gelir mi?

Abdullah Çavuş — Ölürüm. Kıyamet mi kopar.

Sıdkı Bey — İslâm Bey bu gece bir yere gidecek. Birlikte gidebilir misin? Fakat yüzde doksan dokuz kurşuna dizilmek var.

Abdullah Çavuş — Kurşuna dizilirsem kıyamet mi kopar?

Sıdkı Bey — Aferin Abdullah! Haydi tabyaya gidelim. Bakalım bu günkü düğünümüz nasıl geçecek? İşimizi de orada konuşuruz.

Zekiye [Sıdkı Bey'e) — Beyefendi, kulunuzu neden o kadar aşağı gördünüz?

Sıdkı Bey — Hayır çocuğum, sen de gideceksin. Üç olursunuz, iş daha metin olacak. .

Abdullah da dil bilir.

Sıdkı Bey, İslâm Bey, Abdullah oradan,.çı-karlar.)

Altıncı Meclis

Zekiye [Odada kendi kendisine) — Sonunda, kara toprak göğsünü açıyor. Sonunda, ölüm kendisini gösteriyor. Meğer Allah gelinlik duvağımı kendi kanımdan nasip etmiş! Meğer şehit olmadan birbirimize sarılmak kaderde yokmuş! [Bir az düşündükten sonra) Mümkün olsaydı yaşamak da kötü bir şey değildi. . Dün gece gördüğüm düşler ne idi? Sevgilim ve ben oturmuştum. O kucağıma yatmıştı. Mehtap yaprakların arasından her yanımıza elmas parçaları saçıyordu. . Ben elimle yüreğimi dinliyordum. . O saçım-

la yüzünü örtüyordu. . Ben üzgün üzgün ağlıyordum. . O hafif hafif gülüyordu. . Sanki benim gözümden bir damla yaş düştükçe, onun yüzünde bir taze gül açılıyordu. .

Çevremizde ötüşen bülbüller, çağlayan sular hep hâlimizi kıskanır gibi görünüyordu. .

Yüzüne baktıkça canım vücudumdan ayrılmış da kucağımda yatıyordu. Vatancığımda idik.

Bahçede büyük çınarın altında sanıyordum. Ah, düş idi. . Ama düşün aynı da olmayacak bir şey değil idi ya? Keşke bütün ömrüm öyle düşlerle geceydi. [Pencereden bir top alevi görünür. Titriyerek) Bu alevden de sanki insanın içine karlar yağıyor! Güneş de ne şahane doğmuş! Bulutlan bin renge boyadı. Sanki cennet bahçelerinin resmini yapıyor. Topların dumanı da ömrümün son gününde olsun sabahı seyretmeye meydan bırakmaz ki. . [Bir az

düşündükten sonra) Meğer canından iyice vaz geçenlere ölmek de pek korkunç bir şey değilmiş! Bayağı ölüm canlansa da karşıma çıksa üzerine yürümekten çekinmeyeceğim. .

Yedinci Meclis Zekiye, İslâm Bey

İslâm Bey [Odaya girerek) — Zekiyeciğim

Zekiye [Gülerek) — Efendim!

İslâm Bey — Meğer ne talihsiz adammı-şım! Seni yanımda gördükçe ne sanıyorum bilir misin? Bir melek benim için gökleri bırakmış da bu kara topraklara inmiş sanıyı

rum. Kendimi şeytandan alçak görüyorum. Kendi kendime, şeytan insanı aldatır, ben bir meleği kandırdım diyorum. A çocuk! Niçin benim için bu hâllere geldin? Niçin o güzel vücudunu benim yolumda toprak edeceksin?

Zekiye — Ah! Gönlümü de âhirete parça parça göndermek mi istiyorsun? Ben sana ne yaptım? Beni bir melek mi sanıyorsun? Gerçekten melek olsam, yine gökleri bırakırdım, senin arkana düşerdim. Ben senin için ne hâle gelmişim? Dünyada yalnızdım; güçsüzdüm.

Aklımda kaybolmuş babamın hayâlinden başka bir şey yoktu. O da ne hayâl! Karanlıklar içinde. . Yokluklar içinde. . Zihnimde bin türlü şekiller yapardım. Yine hepsini bozardım.

Yine birini sevemezdim. Ömrümde, meselâ bizim Miralay Bey kadar babalığa yakışır bir adam düşünemedim. Gönlüm merhume bir ninemi, merhum kardeşimi düşünmekten başka eğlence bulamazdı. Ya o da ne eğlence! Birini düşünecek olsam, gözümün önünden hep beni kucağına alıp da can verdiği geçerdi. Ötekini düşünecek olsam hatırıma, hep kucağımda iken can çekiştiği gelirdi. . Seni görünceye kadar gönlüm her vakit kayıplar arasında, her vakit mezarlar içinde gezerdi. Seni gördüm; sanki başka bir dünyaya geldim. O zaman, hayatın ne demek olduğunu anladım. O zaman, insanın ne demek olduğunu anlamaya başladım. Önceden yaşamak nedir bilmezdim; yine yaşamayı herkesten çok severdim.

Şimdi hayatımın değerini iyice biliyorum. Yine senin için

ölmeyi yaşamaya tercih ediyorum. Hakikatsiz,1 sen ölümü benden çok seviyorsun, ben de seni canımdan çok seviyorum.

Vefasız, beni bırakacaktın da mezarın kucağına koşacaktın öyle mi? Benim dünyada senden başka canım olmadığını bilmiyor musun? Sen kaybolursan Zekiyeciginin ayakta gezer bir cenaze kalacağını hiç hatınna getirmedin mi? [Ağlayarak]

Kimi zaman askere gidersin, beni bırakırsın, kimi zaman, ölmeye gidersin; yine beni bırakmak istersin. Mutlaka isteğin benden ayrılmak; mutlaka, benden ayrılmaktan başka bir şey düşünmüyorsun.

İslâm Bey — Sus, Allah aşkına sus. Beni yetim çocuklar gibi bağıra bağıra ağlatacaksın.

Bana yüreğimde ne varsa ortaya döktüreceksin. Yüreğimdeki sırları sana söylemeyeyim de kime söyleyeyim Zekiyeci-ğim? Sen beni alçak sanmazsm değil mi? Miralay Bey'e söz verdiğim zaman önce vatanımı, sonra senin de benimle birlikte geleceğini düşündüm.

Hatınna yanlış yanlış şeyler gelmesin. Senin birlikte geleceğini düşün-meseydim, o kadar ferahlı, o kadar coşkulu söz vermezdim. . Yine söz verirdim, yine ölürdüm, yine görevimi yerine getirirdim; çünkü teklif vatana hizmet teklifi idi. . Ah Zekiye! Zekiye! Sakın hatınnda olsun, gönlümde kendi aşkınla vatan aşkını karşılaştırmaya kalkışma. Öyle bir karşılaştırma, kesinlikle beni öldürür. Ama, yine vatanım için öldürür. 'Teklif vatana hizmet teklifi idi," dedim a, elbet de giderdim. Ancak, üz-1 Bağlı olmayan; sadakatsiz. -76-

gün giderdim. O kadar üzgün giderdim ki, görenler belki vatanını sevmiyor sanırlardı.

Belki dikkat etmişsindir, ben söz verdiğim zaman coşkum o kadar yerinde idi ki, Miralay Bey bile şaşkın kaldı. Çünkü senin birlikte geleceğinden emindim. Sensiz ölmek de istemem, yaşamak da. . Aslında inancımı bilirsin a. Biz ölmeyeceğiz. Düşmanın silâhı

etimizi kemiğimizden ayıracak, canımızı vücudumuzdan ayıramıyacak. Gökyüzünün dönüşü

yapışık taşlan, bir yumurtadan çıkmış hayvanları, yanyana düşmüş devletleri, en yakın yaratılmış dünyaları dağıtacak, yine biz birlikte bulunacağız. Biz vatan için her dakika ölmeye koşuyoruz, ölmüyoruz. Demek ki vatanın canlanması ve yükselmesine hizmet için yaratılmışız.

Zekiye — Beyim, hiç şüphe etme. Eğer ölecek olsaydık, sen yaralarından ölürdün, ben yarana baktığım zaman çektiğim

belâlardan, güçlüklerden ölürdüm. Ah! Bilmezsin. .

Bilmezsin ki ne durumda idin! Bilmezsin, ben neler geçirdim! Ölüm sanki ortaya çıktı da, aylarca yatağının çevresinde dolaştı. Bu kadar zaman hizmetinde bulundum, beni bilemedin! Hekimler umudu kesti. . Herkes umudu kesti, bir ben kaldım. "Kader öyle zulümlerden uzaktır. Elbet de uzaktır," diye öfkeli öfkeli söylediğin söz yok mu? Hep kulağımda idi. Belki bilmezsin, ağzından çıkan sözlerin kimileri zihnimde, gönlümde kazılmış gibi durur, bir dakika kulağımdan ayrılmaz; hele o söz hiç hayâlimden gitmedi.

Hekimler, "Hastada umut yoktur," dedikçe, ben

"Beyim elbet de iyileşecek. . Beyim elbet de vatanına hizmetler edecek," diye kendi kendime söylenir dururdum. . Allah bir mucize gösterdi, umudumu yalan çıkarmadı. Allah boş yere mucize göstermez. İnşallah bu hizmetten de sağ geliriz.

İslâm Bey — Kim bilir!

Zekiye — Allah'ın bir mucize daha göstermeye gücü yok mudur? Hakkm adaletine, vatanın büyüklüğüne inancını mı unuttun?

İslâm Bey — Hâşâ1 bir zaman unutmam. Allah büyüktür. Vatan kutsaldır.

Sekizinci Meclis Öncekiler, Abdullah Çavuş

Abdullah Çavuş [Odaya girerek) — Haydi bey.

İslâm Bey — Nereye?

Abdullah Çavuş — Kaleden şimdi çıkmalı ki orduya girmek mümkün olsun. Gideceğimiz yollardan dolaşmaya üç dört saat ister. Giysiler hazır.

İslâm Bey — Ne taraftan gideceğiz?

Abdullah Çavuş — Ben yol buldum.

İslâm Bey — Bir kere Miralay Bey'i görsek olmaz mı?

Abdullah Çavuş — O zâten geliyor.

İslâm Bey — Keşke biz gitseydik.

Abdullah Çavuş — Ay, o bizim ayağımıza gelirse kıyamet mi kopar?

1 Aslâ.

fifS*

Dokuzuncu Meclis Öncekiler, Sıdkı Bey

Sıdkı Bey [Odaya girer) — Hazır mısınız çocuklar?

Abdullah Çavuş — Gidiyoruz; ama bir kaç gün bizden haber alamazsan merak etme.

Sıdkı Bey — Bir kaç gün ne demek ya?

Abdullah Çavuş — Bir kaç gün, bir kaç gün demek. Saklanmalı, fırsat aramalı, bir pundunu düşürmeli de orduya öyle girmeli. / Misafirliğe gitmiyoruz!

İslâm Bey — Abdullah'ın dediği gibi olur-sa, iş daha güvenli olur.

Sıdkı Bey — Ben işin çabuk tutulduğunu isterim.

, İslâm Bey — Siz bilirsiniz. Bence bir gün önce ölmekle bir gün sonra ölmenin hiç farkı

yok.

Abdullah Çavuş — İş iki gün gecikecek olursa kıyamet mi kopar?

(Silâh başına trampetesi vurulur.)

Sıdkı Bey — Yine mi saldın! Herifler ölmekten de bıkmıyorlar!

Abdullah Çavuş — Haydi bey, top başladı. Gülle arasından geçmeli. Kavgada ondan güvenli yol yoktur.

İslâm Bey — Haydi. . Ecel bizi bekliyor. Yaşasın vatan! !

[İslâm, Zekiye, Abdullah çıkar.)

Sıdkı Bey [Zekiye'ye dikkatli dikkatli bakarak) — Oğlum mezarda yatıyor. .

(PERDE KAPANIR)

PERDE IV

Birinci Meclis

(Tabyanın bir başka yeri.)

Sıdkı Bey [Kendi kendisine) — Hiç gereksiz yere üç adamın kanma girdim. Şüphe yok ki şehit olmuşlardır. Meğer düşman zâten gidiyormuş. . Meğer düşündüğüm önleme hiç de gerek yokmuş. . Ben şimdiye kadar gönlümü taş olmuş bilirdim. Haremimin1 benim için öldüğünü duydum. Oğlumun ölümünü haber aldım. Kızın kayboldu dediler. Dünyada Rüstem'den başka kimsem kalmamıştı. Dün o da şehit oldu. Kucağıma düştü. İslâm'ın, şu kalede herkesten kutsal, herkesten gerekli, herkesten büyük bildiğim İslâm'ın, elimle

gözlerini bağladım, kurban olmaya gönderdim. On yıldır her türlü kahrımı çeken zavallı

Abdullah da birlikte gitti, hiç birine üzülmedim. Gönlüm gerçekten taştı, üzerine kılıçla vursalar belki bir parçası kopardı; ben yine duymazdım.

0 çocuk! O çocuk! Gözümün önüne getirdikçe yüzünün parlaklığı ateş gibi ciğerime yapışıyor. Sanki iş yaptım! Hiç ağzında ninesinin sütü kokan zavallı ölmeye gönderilir mi?

1 Eşimin.

Bir az düşündükten sonra) Bırak a efendim. . Hâlâ gönlüm insan gönlüne benzeme-miş!

Yüreğim taş mı kesildi? Hâlâ, içinden kan sızıyor. . Çocuk bir az merhumeye1 benziyordu, yüzüne baktıkça kimi zaman oğlum aklıma geliyordu, kimi zaman kızım. Bu kadar üzüntü

hep ondan değil mi? İnsan zayıf, insan güçsüz. . Bir türlü kendisini yenemiyor. . Bir türlü

yaratılışına üstün gelemiyor. . Ben de kendimi gönlüme egemenim sanırdım, yazık. .

İkinci Meclis

Sıdkı Bey, Bir Kaç Zabit

(İçeri girerler.)

Zabitlerden Biri — Bey, düşman çadırlarım yıkmaya başladı. Gece Tuna'ya köprüsünü

kurmuş. Her taraftan çekiliyor.

Sıdkı Bey — Ben de gördüm.

Birinci Zabit — Emretsenize dışarı çıkalım. Belki bir kaç top, bir iki bayrak bıraktırırız.

Sıdkı Bey — Yüz çevirmiş düşmanın arkasına düşmek neye gerek?

İkinci Zabit — Suphanallah! Buradan gittiyse, devletle barış etmedi ya. Askerini Tuna'nın başka bir yerine gönderecek değil mi? Oradakiler de bizim kardeşimiz. Daha bir kaç kişiyi bu topraklarda alıkoysak ne olur?

Sıdkı Bey — Yüzünü geri çevirtmiyelim.

Birinci Zabit — Çevirirse ne olabilir ki?

1 Ölen eşinden söz ediyor.

-82-

Geldiği zaman ne yaptı ki, giderken ne yapacak? Yüzünden yılmadık, arkasından mı yıla-cağız? Emret çıkalım! Emret toplar işlesin. Öbür tabyalar topa başladı. Her yandan dışarı

asker dökülüyor.

Üçüncü Meclis

Öncekiler, Abdullah

[Abdullah Çavuş koşarak gelir.)

Sıdkı Bey — Abdullah.

Abdullah Çavuş — Efendim.

İkinci Zabit — Bey, emredin, top atsınlar. Yolcuları selâmlasınlar. Askerimizle uğurlamaya çıkalım. Hiç olmazsa dostumuz, Osmanlılar yol yordam bilmezmiş demesin.

Sıdkı Bey — Pek iyi, pek iyi, sizin dediğiniz gibi olsun. Gidin! Yapın! Ben de arkanızdan yetişirim.

[Zabitler çıkar.)

Dördüncü Meclis Sıdkı Bey, Abdullah

Sıdkı Bey — Abdullah!

Abdullah Çavuş — Buyur.

Sıdkı Bey — Çocuk nerede?

Abdullah Çavuş — Çocuk mu? Nerede olacak? İslâm Bey'in yanında.

Sıdkı Bey — Ey, İslâm Bey nerede? 'i Abdullah Çavuş — Dışarıda. ■ s Sıdkı Bey —

Sağ mı?

-83-

Abdullah Çavuş — Ben bıraktığım zaman sağdı. İkisi de sağdı. Amma şimdi bilmem.

Sıdkı Bey — Söyle bakayım, ne yaptınız? Ne oldu?

Abdullah Çavuş — İslâm Bey midir, nedir? O adam değil, Allahm gazabı. Çocuk da sanki gölgesi. O bir yere gitti mi, bu, yanma yapışıyor. Az kaldı hem kendilerini öldürte-ceklerdi, hem beni. İşe göndermeye amma adam aramışsınız! Ama ben ikisinden de hoş-nutum, Allah da hoşnut olsun. Arslan şeyler. . Yiğit delikanlılar. .

Sıdkı Bey — Ey ne yaptınız? Onu söyle! Ne yaptınız?

Abdullah Çavuş — Buradan çıktık. Üç gece bir köyde yattık. Bir türlü ordunun yanma yanaşamadık. Sonra bir gizli yol bulduk. Sürüne sürüne tâ şu tepenin altına gittik. Orada bir mağara var. Ben avcılık zamanından bilirim. O mağarada saklandık. Düşman başladı

gece yansı çadırlarını yıkmaya. İslâm Bey bunu gördü mü; tutabilirsen tut. O der: "Ben elbet de çıkacağım." Gölge: "Ben de elbet de çıkacağım." Ben: "Etmeyin," dedim, olmadı;

"Gerekmez," dedim, olmadı; "Düşman gidiyor," dedim, olmadı. "Ee. . haydi çıkalım, kıyamet mi kopar?" dedim, çıktık, sürüne sürüne, gizlene gizlene cephanenin yanma epey yaklaştık.

Yaklaştık amma ne fayda? Cephanenin çevresini karakol içinde karakol sarmış. Düşündük, çalıştık, bir türlü istediğimiz yere sokulamadık. Ben: "Haydi selâmetle şuradan çıkalım,"

derken İslâm Bey cephaneye karşı bir tabanca atmasın mı? Meğer kapının

önüne bir barut sandığı indirmişler. Kurşun da, tâ vardı onu buldu. .

Sıdkı Bey Sözünü keserek) — Sonra?

Abdullah Çavuş — Sonra ne olacak? Bir gürültüdür koptu. Tüfeğe sarılan sarılana. .

Başladı üzerimize dolu gibi kurşun yağmı-ya. . İslâm Bey sanki ölüme aşıkmış gibi kurşunlan kucaklamıya çalışıyor. Gölgesi zâten yanından ayrılmaz. Sanki ölümü gözümle gördüm desem inanın! Bereket versin, İslâm Bey üç yerinden yaralandı da, o mübarek de hep ön tarafından yaralanır, bayıldı, yere yıkıldı. Ben omuzlarından tuttum, çocuk da ayaklarına sarıldı, mağaranın kenarındaki çalılığa girdik, onu da beraber çektik. .

kargaşalıkta izimizi bulamadılar. Yavaş yavaş mağaramıza sokulduk. O arada iki kurşun da benim kısmetime düştü. Biri sağ küreğimin üstündeydi çıkardım, öteki de budumda. Hem ön tarafta hâlâ duruyor.

Sıdkı Bey — Mağaradan nasıl kurtuldunuz?

Abdullah Çavuş — O yandaki düşman askeri, Tuna'yı gece geçmiş. Ben sabahleyin mağaradan başımı çıkardım, çevreme baktım, kimse yok. Yoldaşlarla kalktık, gittiğimiz sapa yola girdik, çalı aralarına gizlene gizlene kaleye yaklaştık. Sabah açılır açılmaz

baktık ki, Arap tabyasından asker çıkıyor. İslâm Bey bunları gördü mü; yine yıldırım gibi sıçradı; "Allahla andım olsun ki, bir cephane sandığı daha yakmadan kaleye girmeyeyim,"

diye bükere bağırdı, düştü askerin önüne. . Öteki zâten gölge dedik, a. . Ben de yanlarını

bırak-

mamak istedim ya. İslâm Bey cehennemin ağzına atılıyor. . Düşmana çattık. Bir elinde tabanca, bir elinde kılıç. . "Ya Allah!" dedi, bir cephane arabasına doğru fırladı. Bir kurşunla ne araba kaldı, ne beygir, ne yanında asker. . Her birinin her parçası göğün bir köşesine fırladı. Vallahi bey, araba ile arası, benimle sizin aranız kadar ya vardı, ya yoktu.

Sıdkı Bey — Arslan delikanlı!

Abdullah Çavuş — Onu da, bizi de Allah sakladı. "Bey elverir, haydi gidelim. Miralay Bey bizi bekler," dedim. Kavga barut, o ateş. . Ayırabilirsen birini birinden ayır; baktım olmıyacak. . Düşmanın zâten yüzü dönmüş. "Bir adam eksilmekle kıyamet mi kopar?" dedim, size haber vermeye geldim.

Sıdkı Bey — Aferin, Allah hepinizden razı olsun. Vatanın ekmeği hepinize helâl olsun. .

Abdullah Çavuş (Tabyadan dışarı bakarak) — Bak, bak bey, kaçıyorlar be! Daha ya-nm saat olmadı. Aceleniz ne?

Sıdkı Bey — Düşmanın gittiğine mi kızıyorsun?

Abdullah Çavuş — Bak, ben düşmanın da o kadar korkağını sevmem. Sanki bir saat daha ateş karşısında dururlarsa kıyamet mi kopar? Bey! İslâm Bey geliyor. Allah Allah! Yine elinde kılıcı kırılmış. Kaleye gelirken sanki mezara gider gibi geliyor. İslâm Bey'e bağırarak) Buraya gelsene! Miralay Bey bekliyor. Sanki kaleye girersen kıyamet mi kopar?

Sıdkı Bey — Çocuk yanında yok mu?

Abdullah Çavuş — Gölge, arkasından ayrılır mı hiç? Hele içeri girebildi! Mübarek, ate-

şin ağzına giderken de bir az böyle yavaş yürüsene! Ne olur, kıyamet mi kopar?

Sıdkı Bey — Cenab-ı Hakka bin kere şükür olsun. . Şunlann boşuna yere ölümüne sebep olaydım, elbet de ya çıldırırdım, ya kendimi öldürmek zorunda kalırdım. Hele yine Allah'ın yardımı yetişti.

(Bu aralık İslâm Bey gelir.)

Beşinci Meclis Öncekiler, İslâm Bey

Sıdkı Bey — Gel oğlum! Gel beyim! Gel arslanım! Dünyada, âhirette, yüzün ak olsun.

Vatanını sevenlere ne büyük ibret dersi gösterdin, vatanı için ölmek istiyenlere ne güzel örnek oldun. Vatan aşkı ete kemiğe bürünse, elbet sen olurdun. Kahramanlıklarını

Abdullah'tan işittim. İşitmeye de gerek yoktu ya! Seni bir kere gören, iki sözünü işiten ne olduğunu anlar. Beyim, hele Allah seni bize bağışladı, hele Allah seni vatana bağışladı.

Meğer benim tasarım hep boşuna imiş, meğer düşman zâten gidiyormuş. Fakat kim bilirdi? Casus kullanmayı milletimizin şanına yakıştırmadım ki böyle şeyleri araştırmak mümkün olsun. Çektiğin emekleri helâl et, umarım ki bana danlmazsm.

İslâm Bey — Bey, ne söylüyorsun? Ömrümde beni bu işe memur ettiğinizden büyük iyilik görmedim. Siz bana vatanımın en büyük yararlarından birini emniyet ettiniz, siz bu kalenin kurtulmasını benim çabamdan bekledi-

niz; siz silâh altında, düşman karşısında duran bin arslanı esirlikten kurtarmak için düşündüğünüz en büyük çâreyi benim elime bıraktınız. Ben üç ay hasta yatmıştım. Bu kaleye hiç bir hizmet etmemiştim. Beni gayrette, vatanseverlikte, vatan aşkında on bin kahramana tercih ettiniz. Kendinize bir tuttunuz. Bir kere düşünsenize! Buradan gittiğim zaman ben devlet kadar büyüktüm, çünkü dev- | letin en büyük yaran benimle sağlanabilirdi. Vatan kadar kutsaldım, çünkü bana hainlik, , (aynı vatana hainlik idi. On iki bin Osmanlı ili kadar dehşetli idim, çünkü on iki bin Osmanlı'nın göreceği hizmeti yalnız başıma yapmak zorundaydım. Bir devlet gibi batıp da dünyayı dehşetler içinde bırakmak, milyonlarca nüfusu anasından ayrılmış yetimler gibi arkasından ağlatmak, on iki bin mert gibi dövüşe dövüşe şehit olup da tarihlerde tek başına bir ordu sayılmak, bir insana ne büyük şereftir. Bir kere gözünüzün önüne getirsenize!

Sen gayretin ne demek olduğunu, büyüklüğün ne demek olduğunu, benden çok daha iyi bilirsin! Vatanımı ben kurtaraydım, vatan nerde kalır; şu kaleciğin kurtulmasını ben sağla-saydım, kendi gözümde ne kadar büyürdüm. Bir hayat. . Kırk elli yıllık bir hayat. . Kırk elli yıllık değil, bitmez tükenmez olsun, şu bildiğimiz hayat, şu gördüğümüz dünyada yaşamak öyle bir büyüklüğün acaba bir dakikasına, bir saniyesine değer mi? Ben ne öldüm, ne vatanımı, ne bu kaleyi kurtarmayı

sağladım;, yine zaran yok. Vicdanım pek iyi biliyor ki, vatanım için ölecektim. Hattâ

vatanımın bir kaç

taştan yapılmış bir kaç duvan için ölecektim. Beyim! Siz bana demin oğlum demediniz mi?

Ben de size baba diyeceğim. Baba sözünden daha büyük, daha kutsal bir şey bulamıyorum ki, onunla sesleneyim. Dünyada babamın sayesinde var oldum; gerçekten adam olduğumu, senin sayende öğrendim. Ver beyim, babacığım, elini öpeyim.

Sıdkı Bey [İslâm Bey'e sarılır, alnını öper. İslâm Bey de zorla miralayın elini öper. Bir az duraksamadan sonra) — Oğlum, arslanım! Yanınızda bir çocuk vardı, onu göremiyorum.

İslâm Bey (Yapmacık bir telâşla) — Çocuk mu? Hangi çocuk? Anladım. . (Çevresine bakı-narak bir az düşündükten sonra miralaya yaklaşıp) Siz bana oğlum dediniz değil mi? Siz beni evlâtlığa kabul ettiniz değil mi? Gönlümde bir sır var; danlmazsanız söylerim. Halk yanında sormayın. Yalnız size söyleyebilirim.

Sıdkı Bey — Burada kim var ya? Ha, bizim Abdullah! Sen bir az işine gitsene.

Abdullah Çavuş (Çıkarken) — Ne işim var ki gideyim. . Sanki ben burada bulunursam kıyamet mi kopar (Abdullah çıkar.)

Altıncı Meclis Sıdkı Bey, İslâm Bey

Sıdkı Bey — Bir şey söyleyecektin? İslâm Bey — Çocuk buraya gelemez. Sıdkı Bey —

Niçin? İslâm Bey — Nâmahremdir1 de onun için.

1 Burada: Kızdır.

Sıdkı Bey — Nâmahrem ne demek?

İslâm Bey — Nâmahrem mi ne demek? Beni söyletmek mi istiyorsun? Beyim, o Manastırlı

bir kızdır! Birinci görüşte birbirimizi sevdik. İkinci görüşte ayrıldık. . Ben vatanım için buraya geldim. . O da benim için arkama düşmüş, buraya gelmiş. Vallahi ben getirme-dim.

Geldiğinden de haberim yoktu. Beni suçlama! Hem günâhıma girersin, hem beni bir büyük dert altında bırakırsın. Dünyada en namuslu seni biliyorum. Bana senin gözünde suçlu olmaktan büyük namussuzluk olamaz.

Sıdkı Bey — Şimdi sana kim suçlusun diyor? Yanındaki çocuk kız mıdır, dedin?

Manastırlıdır öyle mi? Git şimdi, git! Ah! Zihnimden neler geçtiğini biliversen? Git çocuğu getir. Eğer düşündüğüm şeyler doğru çıkarsa, bana yeniden can verirsin. İndimde oğlumun makamına geçersin. Git diyorum. Benim Manastır'da bir kızım vardı. Kaybolmuş, anladın mı? Git de bul.. Bulursan o vakit belki gerçekten baban olurum. .

İslâm Bey Şaşkınlıkla) — Çocuk! Çocuğu istemiyor musunuz? O pek uzakta değil.. Şurada. . Şu evde. . Çağırayım mı?

Sıdkı Bey — Hâlâ duruyor!

İslâm Bey — Zekiye! Zekiye!

Sıdkı Bey — Kızımın adını söylüyor! Ah! İnsan dünyada bu kadar umulmadık devlete1 sahip olur mu?

İslâm Bey — Zekiye! Seni çağırıyorum işitmiyor musun?

1 Talihe.

rYedinci Meclis

Sıdkı Bey, İslâm Bey, Zekiye

Zekiye [İslâm Bey'e) — Adamı hangi adıyla çağırırlar [Miralay Bey'i göstererek) Baksana! İkimizi de rezil mi edeceksin?

Sıdkı Bey [Hemen Zekiye'nin yanına koşarak, buyurgan tavır ile) — Sen Manastırlısın değil mi?

Zekiye — Evet!

Sıdkı Bey — Babanın adı nedir?

Zekiye — Babamı görmedim ki bileyim.

Sıdkı Bey [Kendi kendisine) — Zavallı çocuk! [Zekiye'ye) Ninenin?

Zekiye — Ninem öldüğü zaman ben çocuktum. Evde herkes, hanım derdi, adını
işitmedim. .

Sıdkı Bey — Zavallı kadın!

Zekiye — Daha bir emriniz var mı?

Sıdkı Bey [Kendisini toplayarak) — Kardeşin var mıydı?

Zekiye — Evet, vardı.

Sıdkı Bey — Adı ne idi?

Zekiye [Dikkatle Miralay'in yüzüne bakarak) — Acayip acayip şeyler soruyorsunuz!

Sıdkı Bey — Sâdık değil miydi?

Zekiye [İslâm Beye) — Ah! Buldum, babamı buldum. İşte babam. . İşte dünyaya geldim geleli özlemini çektiğim babam. . Şimdi sen inanmazsın. . Senin için öleceğime de inanmamıştın. . Bak! Bir kere gözlerine bak! Ninem de benim için gönlünde bir üzüntüsü
olduğu vakit yüzüme tıpkı böyle

bakardı. . Bak! Yürüyüşüne dikkat et, kardeşim de bir telâşı olduğu zaman tıpkı böyle gezinirdi. Şimdi benim için ağlıyor değil mi? Ben de biri için ağladığım zaman, bilirsin a, tıpkı ellerimle gözlerimi böyle kaparım. Vallahi babamdır, billahi babamdır. Gönlüm beni böyle sevgi işlerinde hiç bir zaman aldatmaz.

İslâm Bey — Zekiyeciğim! Niçin bu kadar telâş ediyorsun? Hâline bakanlar vatanı
tehlikede sanır. . Beyefendi için babamdır diyorsun. . Yemin ediyorsun. . Öyle mi? Ben de yemin ederim ki babandır. . O beni oğulluğa da kabul etti. . Zaten baban olmasa bile, baban olacak. . Sen benim değil misin?

Zekiye — Seninim. . Yine seninim. . Ne istersen emret! Sakın darılma! Sakın kıskanma!

Babamı kıskanmazsın değil mi? Vatanın için beni bıraktığın gibi, bana da kendin için babamı bıraktırmazsm, değil mi?

İslâm Bey — Sana kim babamızı bırakalım diyor?

Sıdkı Bey — Buraya gel! Ninen benim için verem döşeklerinde öldü, öyle mi? Kardeşin can verirken ne dedi? Beni anar, beni arar,

çevresine mi bakardı?

Zekiye — Babacığım, bana acı! Buna acı da, mezarları, rahat döşeklerini gözümün önüne getirme! O kadar benzin atmış ki, şimdi seni de mezardan çıkmış sanacağım da yanından kaçacağım.

Sıdkı Bey — Benim adaletli Halikım!1 Benim merhametli Allah'ım! Sonunda kulunu 1 Yaratıcım; Tannm.

dünyada yalnız bırakmadın! Sonunda bu zavallıyı her şeyden umutsuz etmedin. Bağışına yüz bin kere şükürler olsun. Ne yaptım ki beni bu kadar iyiliğine lâyık gördün? Bak, kendi kendime yakışıksız şeyler söylüyorum! Ce-nab-ı Hakkın da mı cömertliği bir nedeni gerektirecek?

İslâm Bey — Evet beyim! Benim inancım-ca, Allah'ın bu türlü bağışlan bir nedenle, hak etmekle gelir. . Ne yaptın mı diyorsun? Her yaptığını bilmem, şu kadar bilirim ki kendini gerçekten insan etmişsin. Beyim, şu tabyada hepimiz organ idik, âlettik; ruh sendin.

Ölümden korkmadm; hiç ruh ölümden korkar mı? Senin korkmadığını gördüğü için kimse de korkmadı. Herkese örnek oldun. Övgü için, övünmek için söylemem; benden, kızından, Abdullah'tan başka kimde gayret gördünse, o gayretin bir azı da senin sayendedir. İşte bak, Allah sen yürekte olan insanları dünyada da mahzun bırakmaz, âhirette de. .

Sıdkı Bey — Oğlum! Zihnin büyük hayâllere kaçıyor. Ben güçsüz kulum. Burada görevimi yerine getirmekten başka bir şey yapmadım.

İslâm Bey — Her görevi yerine getirmek o kadar kolay bir şey midir? Herkes seni önünde görmemiş olsaydı, acaba kaç kişi görevini yerine getirmeye çalışırdı?

Sıdkı Bey — Sen de mi halkımızı bilmiyorsun? O gayret milletin kanında var. Herkes anasından o vatanseverlikle doğuyor.

İslâm Bey — Ben o sözüne belki senden

çok inanırım. Ancak, siz de bu milletin hep bir örnek görmeye, hep önünde bir büyük adam bulmaya muhtaç olduğunu inkâr edemezsiniz a?

Sıdkı Bey — Muhtaçtır. Fakat kendini muhtaç sandığı için muhtaçtır. [Birdenbire tavrını

değiştirerek) Acayip şey! Herkes zevkinde safâsında. . Biz burada ağır ağır konulardan söz ediyoruz. Size ayıp değil, çocuğunuz yok ki evlâdın ne olduğunu bilesiniz. Ya ben!

Benim iki ciğerparem vardı. On beş yıldır ikisini de görmemiştim. İkisini de bütün bütün mahvolmuş sanıyordum. Şimdi gözümün önünde birinin vücudu duruyor. Birinin Hak tarafından gelme bedeli1 geziyor. Ah! Gönlümün ne hâlde olduğunu bilmezsiniz. . Ben onu taş olmuş da ötesine berisine damla damla kan oturmuş sanıyordum.

Şimdi hissediyorum, o taş elmas gibi parlamaya başladı. O kanlardan sanki deste deste güller açıyor. On beş

yıllık ömrümü gözümün önünden geçiriyorum. Ne gibi geliyor bilir misiniz; sanki bir mezara girmişim de on beş yıl uyumuşum, daha şimdi uyanıyorum, dünyayı daha şimdi görüyorum. (Zefciye'ye) Kızım! Ben yine dirildim. Ben yine gencel-dim. Bak! O kadar zaman özlemim çektiğin babanın yüzüne bak! Şimdi mezardan çıkmış sanmazsm.

Babacığını sever misin? Bunun kadar sev demem; ama bir az sevsen fena etmezsin.

Zavallıya bir bakışın, iki sözün, on beş yıllık ömrünü, on beş yıllık alışkanlıklarını

unutturdu.

1 Dengi; eşiti.

İslâm Bey — Zekiye sizi sevmeyeceğini söylerse, beni sevdiğine de inanmam.

Zekiye — Onun sevgiye inanmamak eski alışkanlığıdır. Kendisi sever de, başkasının sevdiğine inanmaz. Babacığım, ben onun için hayatımı feda ettim, ama kendime söz geçirmek elimde değildi. Sizin için. . Eğer. . Eğer onu düşünmesem, kendi seçimimle can veririm.

Sıdkı Bey — Kızım! Ben o kadarını istemiyorum. Beni de gönlünden bütün bütün çıkarma!

İslâm Bey — Acaba dünyada senin gibi babayı sevmemek hangi evlâdın elinden gelir?

Sıdkı Bey — Beni sen de bir az seversin değil mi?

İslâm Bey — Hem ne kadar sevdim bilir misiniz? Vatanım kadar diyemem, yalan olur.

Zekiye kadar desem, ona da siz inanmazsınız. . Canım kadar. . değil, çünkü can gözüme pek değersiz görünüyor. . Buldum beyim! Babam kadar. . Gerçekten babam kadar severim.

Sıdkı Bey — Soracağım şeye doğru bir cevap verirseniz beni sevdiğinize o vakit inanırım.

İslâm Bey ve Zekiye [Bir zamanda) — Buyurun! Sorun babacığım Sıdkı Bey [Hafif bir gülümsemeyle aralarına sokularak) —

Düğünümüz, yâni düğününüz, ne zaman olacak? [Zekiye utanarak önüne bakar.)

İslâm Bey [Duraksayarak) — Düğün mü?

Bendeniz bilemem. . Siz. . Nasıl düğün? Gene irâde1 sizin, ;

Sıdkı Bey — Eğer irâde benimse, en uzağı bu geceye kadar bekleriz, (Saate bakarak) O. . Daha dört buçuk saat var! Dört buçuk saat! Bir insan ömrü kadar! Ne çâre! Allah sabırlar ihsan etsin.

Zekiye — Beybabacığım! Kızcağızınızla mı eğleniyorsun?

[Uzaktan uzağa marş başlar, gönüllülerin sesi de işitilir.) Sıdkı Bey — Bak! Yalnız ben eğlenmiyorum ya, herkes de bir türlü eğleniyor. Onlar da bizim kadar memnun. Yemin ederim ki bu memnunluk, kalenin kurtulduğundandır; kendi kurtulduklarından değildir. (İslâm Bey'e) Ne dersin? Bu kadar kuşatma, bu kadar sıkıntı

geçirdik. Şu bildiğimiz edepsizden başka, kimse hiç bir şeyden bir kere olsun şikâyet etmedi.

İslâm Bey — Halkta gerçekten gayret var!

Sıdkı Bey — Ona şüphe yok. Aman dinleyin! Bana bu hava pek dokunur. Musikisi de, sözleri de vatan gayretinin yaktığı yüreklerden çıkmış olmak gerek. .

[Askerler, gönüllüler, Abdullah Çavuş gelir. Bir bölük geçmeye başlar.) il İşte aduv karşıda hazır silâh Arş yiğitler vatan imdadına Arş ileri, arş bizimdir felah Arş

yiğitler vatan imdadına Cümlemizin vâlidemizdir vatan

1 Emir.

Herkesi lûtfiyle odur besliyen Bastı aduv göğsüne biz sağ iken Arş yiğitler vatan imdadına Şân-ı vatan, hıfz-ı bilâd ü ibad Etmededir süngünüze istinâd Milleti eyler misiniz nâmurâd Arş yiğitler vatan imdadına Rehberimiz gayret-i merdânedir Her taşımız bir nice bin cânedir Câne değil meyi bu gün şânedir Arş yiğitler vatan imdadına Yâre nişandır tenine erlerin Mevt ise son rütbesidir askerin Altı da bir üstü de birdir yerin Arş yiğitler vatan imdadına'

Sıdkı Bey — Arslanlarım, nereye gidiyorsunuz? Düşman defoldu, acele bir işimiz kalmadı.

Durun da bir az miralayınızı dinleyin. Yemeği beş dakika sonra yeseniz olmaz mı?

Abdullah Çavuş — Emredersen beş saat sonra yeriz. Kıyamet mi kopar?

Sıdkı Bey. — Siz bu tabyayı canınızdan

İşte düşman karşıda hazır silâh / Yürüyün yiğitler vatanın yardımına / Yürüyün ileri, yürüyün, bizimdir kurtuluş / Yürüyün yiğitler vatanın yardımına // Tümümüzün annemizdir vatan / Herkesi iyiliğiyle odur besleyen / Bastı düşman göğsüne biz sağ iken / Yürüyün yiğitler vatanın yardımına // Vatanın ünü, beldelerin ve kulların korunması / Süngünüzün sayesinde olacaktır / Milleti, isteğine kavuşturmamak ister misiniz /

Yürüyün yiğitler vatanın yardımına // Kılavuzumuz yiğitçe çabalamaktır / Her taşımız nice bin cana değer /

Cana değil eğilim, bu gün ün kazanmayadır / Yürüyün yiğitler vatanın yardımına // Yara madalyadır bedenine erlerin / Ölümse son rütbesidir askerin / Altı da bir üstü de birdir yerin / Yürüyün yiğitler vatanın yardımına.

değerli gördünüz. Her biriniz on kişiye karşı durdunuz. Doksan gündür çekmediğiniz belâ, görmediğiniz sıkıntı kalmadı. Osmanlıların namusunu göklere çıkardınız. O şanlı şanlı

babalannızın evlâdı olduğunuzu gösterdiniz. Bundan sonra nereye giderseniz gidin.

Korkmayın, nereye gitseniz de, ben Silistre muhâfızlarmdanım deseniz ummadığınız saygıyı görürsünüz. Düşman toprağında da olsa, mert olan, kılıcınıza; insan olan, nâmu-sunuza yemin eder. Cenâb-ı Hak katında alnınız açıktır. Vatanını sevenleri Allah da sever.

Vatan sizden hoşnuttur; şu taşlar, topraklar gösterdiğiniz vatanseverliği bilseydi, araya araya evlâdını bulmuş nineler gibi vücudunuza dokundukça coşkusundan, iç rahatlığından par par titrerdi. İnsanlık sizden hoşnuttur; elbet de adınız yüzyılımızda tutulan tarihlerin en şanlı yapraklarına yazılır. i Cenab-ı Hak sizden hoşnuttur; ettiğiniz hiz-

| metleri, şüphe yok ki, melekler şimdiden rah-metle, saygıyla anıyorlar. Ettiğiniz fedakârlığın değerini ben bilirim; ancak, acaba hizmetinizin değerini siz bilir misiniz? Vatanın en büyük, yüce

maksatlarından birini kurtardınız. Vatanı kurtardınız demem; çünkü onun esenliği dünyanın kefilliği altındadır.

Baksanıza, üç devlet gelmiş bizimle birlikte uğraşı-

I'

i yor.

, Abdullah Çavuş — Sanki gelmemiş olsa-

lar kıyamet mi kopar?

Sıdkı Bey — Kıyamet kopmazdı, ama si-kmtı çekilirdi.

İslâm Bey — Ben o sıkıntıya razıydım. Biz

yardımcısız da bu topraklan koruyabilirdik. Ölürdük, mahvolurduk, yine mağlûp olmazdık.

Sıdkı Bey — Öyledir, ama niçin yardımdan şikâyet edelim? İnsanlık, uygarlık bizi haklı görüp de imdadımıza koşunca, neden memnun olmayalım? Bize yakışan vatan sev-gisidir, gurur değil!

Askerler, ***in bir kalesini kurtardık, bir çok şehit de verdik. Haydi bakayım, bana bir "*** çok yaşa!" çağınn.

(Asker Trampete çalınarak) — *** yaşa!

Sıdkı Bey (Hepsine) — Kardeşler! Canımızı tehlikeye koyduk. Vatanımızın faydasını koruduk. Yine de koruruz. Her zaman da koruruz. Biz Osmanlı değil miyiz? Osmanlılann sânı her zaman vatanın en küçük faydası için ölmektir. Biz de her zaman bu yolda ölmeye hazırız. Yaşasın vatan! Yaşasın Osmanlılar.

İslâm Bey — Haydi bakayım, sesiniz yok mu? Yaşasın vatan! Yaşasın Osmanlılar!

Hepsi (Bir ağızdan) — Yaşasın vatan! Yaşasın Osmanlılar!

(PERDE KAPANIR) SON